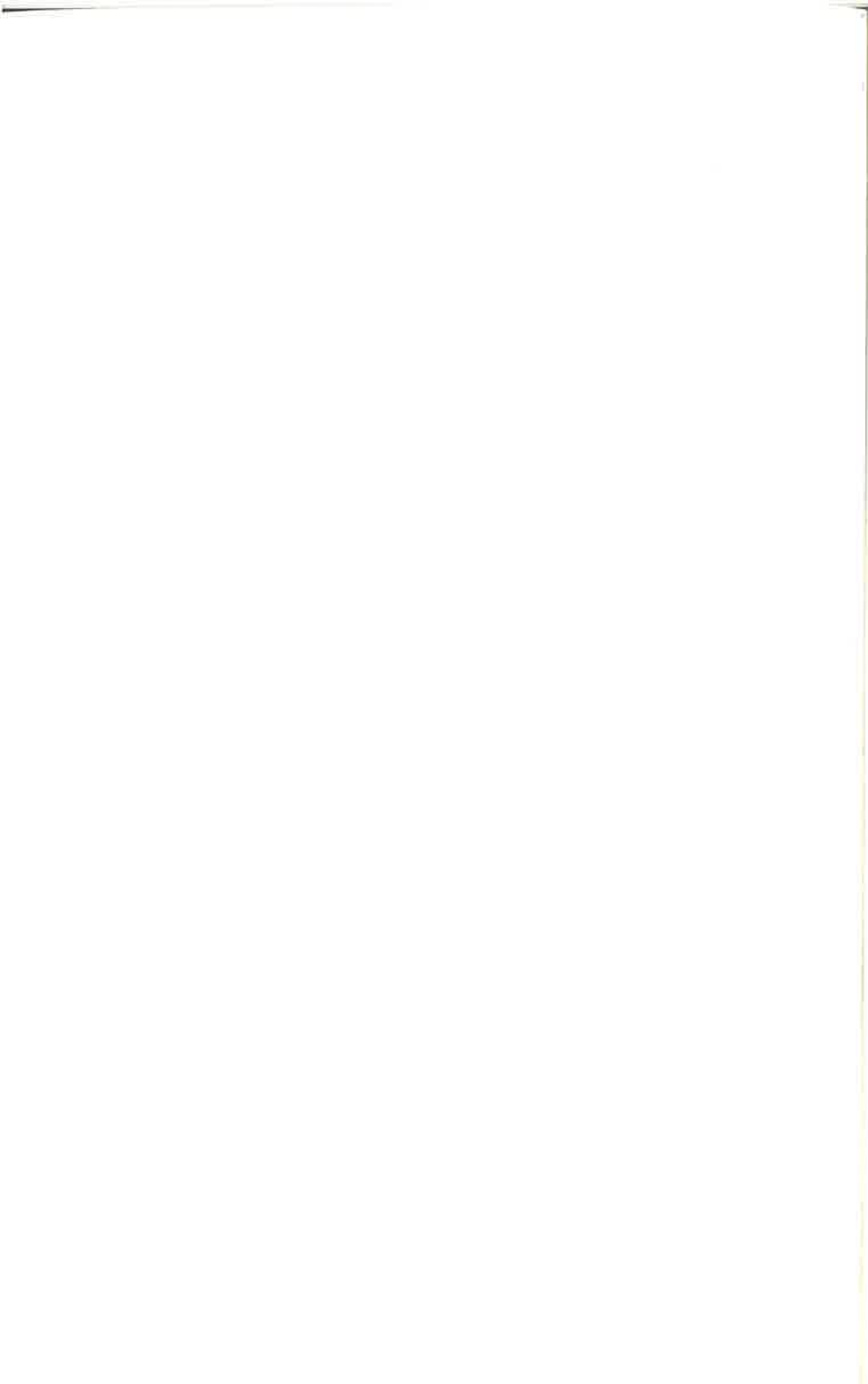

TAYÊ XUSUSÎYETÊ FEKÊ ŞANKUŞÎ

M. Mamet Qetekonij

TAYÊ XUSUSÎYETÊ FEKÊ ŞANKUŞÎ

M. Mamet Qetekonij

Roşna | Cigêrayiş

Weşanxaneyê Roşna: 46
Cigêrayiş: 2

M. Mamet Qetekonij
Tayê Xususiyetê Fekê Şankuşî
Çapê yewin, Diyarbekir, 2018

Edîtor-redaktor: Roşan Lezgîn
Mizanpaj: Roşna Yayınevi
Xebata qapaxî: Şemal Medya

Çapxane: Berdan Matbaası
Davutpaşa Cad. Güven Sanai Sitesi C Blok No: 239
Topkapı / İstanbul
Tel: 0 212 613 12 11

ISBN: 978-605-68625-4-0

*Daşinasnayış ra teber bê destûrê nuştoxî û weşanxaneyî bi tu hawayî
nîno kopyakerdiş û vilakerdiş.*

Adres: Elazığ Cad. Diyar Galeriya, C Blok, No: 9
Yenişehir / Diyarbakır
Tel: 0 412 223 03 69
E-mail: rlezgin@hotmail.com

Ziwanê dayîka mi; welatê min o rastikên...

M. Mamet Qetekonij 1992 de dewa Şankuşî Qeteko de ameyo dinya. Dibistane dewa xo de, mektebo mîyanên YİBOyê Şankuşî de, lîse zî Meletîya de wende. 2015 de Karadeniz Teknik Üniversitesi ra sey muhendîsê elektrîk-elektronîkî mezûn bi. 2018 de zî Unîversîteya Artûklûyî ya Mêrdînî de zîwan û kulturê kurdan ser o bêtez lîsanso berz kerd tamam. 2012 de bi nameyê "Mehemed Çelîkten"î rojnameyê *Newepêfî* de dest bi nuştişî kerd. Dima kovaranê sey *Şewçîla*, *Vate* û *Folklorê Kurdan* de zî çend nuşteyê ey ameyî weşanayene.

TEDEYÎ

Vateyo Verên	7
Destpêk	9

BEŞ – I

Vengan de Vurîyayîş	15
1.1. Çekuyan de Vurîyayîşê Vengan	15
1.1.1. Vurîyayîşê Vengan	15
1.1.2. Cavernayîşê Vengan	22
1.2. Îzafeyan de Vurîyayîşê Vengan	23
1.2.1. Îzafeyanê Nameyan de Vurîyayîşê Vengan	23
1.2.2. Îzafeyanê Sifetan de Vurîyayîşê Vengan	24
1.2.3. Îzafeyanê Rêzilkîyan de Vurîyayîşê Vengan	26

BEŞ – II

Demî	29
2.1. Demê Bingeyênî	31
2.1.1. Demo Vîyarte	32
2.1.1.1. Demo Vîyarteyo Dîyar	32
2.1.1.2. Demo Vîyarteyo Nedîyar	33
2.1.2. Demo Nikayin	34
2.1.3. Demo Ameyox	35
2.1.4. Demo Hîra	36
2.2. Hîkayeyê Deman	37
2.2.1. Hîkayeya Demê Vîyarteyî	37
2.2.2. Hîkayeya Demê Nikayinî	39
2.2.3. Hîkayeya Demê Ameyoxî	40
2.2.4. Hîkayeya Demê Hîrayî	41

BEŞ – III

Ferhengekê Fekê Şankuşî	47
Peynî	55
Çimeyî	57

ÎLAWEYÎ

Çoyondê Polaton a Di Rojî, Jû Şewî	65
Rojeyê Iminonî	87

Bênefes Ewki Bişimê Roje Nêşikîyeno	87
Sawerê Polato	88
Çêfê Ellay	88
Mardûmê Poxçî	89
Vatişê Musardê Loqî	89
Arisî	90
Deva	91
Xamuri	91
Herê Poloy	92
Pisipisi	92
Bereçetê Rivî	92
Qirik	93
Romîtena Meqernî	93
Tûşko Beşilek	94

KILMNUŞTEYÎ

(m) makî	: dişil
(n) nêrî	: eril
r. rîpel	: sayfa
ûêb. û ê bînî	: ve diğêrleri
ûsn. û sey nînan	: ve bunlar gibi
(zh) zafhûmar	: çoğul
(zr) zerfe	: belirteç, zarf

VATEYO VERÊN

Semedo ke xebatanê standardkerdişê kirmanckî (zazakî) erey dest pê kerd û tesîrê înan hîna tam vila nêbîyo mintiqa ra mintiqa, dewe ra dewe tewir bi tewir varyantê kirmanckî estê. Hem ziwan ganî yo, yanî sey matematîk û fenanê bînan qaydeyê xo qetî nîyê. Her çende bêro nuştene û bêro standard kerdene zî mabênê fekanê ey de tayê xususîyetê cîyayî muheqeq manenê. Labelê ma zanê ke pawitiş û averberdişê ziwani zî bi standardkerdişî mumkun o. Nêbo roj bi roj vurîyayîş yeno meydan, ziwaneko pêroyî nêyeno awankerdiş û ziwani vîndîbîyayîşî rê beno mehkum. Nê semedî ra xebatanê ziwani de tesbîtkerdiş û şinasnayîşê fekan zaf muhîm o.

Bi na xebate ma waşt ke fekê Şankuşî tayê bidê şinasnayene. Semedê şinasnayîş û dayîşşinasnayîşê fekê şankuşijan verê cû ma xebata warî kerde.

Her çende ma mintiqa baş zanayêne zî xebata ma ya warî asan nêbî. Semedo ke ma kirmanckî ser o tayê çî pers kerdêne, miletê ma vatêne qey ma karêko sîyasî kenê. Coka zafaneyê înan qayîl nêbîyêne ma reyde qisey bikerê. Kesê ke bi hetkarîya şinasîyan ma reyde bîyêne eleqadar zî zafane tersayêne, vêşêr melumat ma nêdayêne. Tayêne zî karê ma şenik dîyêne, vatêne "Çi qîymetê ziwane ma esto, ti dima gêrenê?" Nê semedan ra çî heyf ke cigêrayîşê ma tayê hetan ra kêmi mend.

Bêşik xebata ma ya warî de eke hetkarîya tayê kesan zî nêbîyayêne ma nêşkayêne hende ser bikewê. Cigêrayîşê ma de xeyle kesan ma rê hetkarî kerde. Tay-zêde hetkarîya kamî ma rê bî, ganî ez sey deydarî înan rê sipasê xo qetîne kêmi nêkerî.

Semedo ke merdîman reyde têkilîya mi viraşte û behsê xebata mi kerd Sabri Özden û İlhami Temurî rê, semedê meymanperwerîya înan Emrah Kaçar û Erhan Çiftçi rê, semedo ke ez bi peranê aye gêraya dapîra xo Dada Hewê rê, semedê kontrolkerdişê na xebate û hetkarîya înan Serdar Akdağ û Veysel Yıldızhanî rê, semedo

ke bi wesaîta ey ma dewe bi dewe gêrayê Ali Demirkolî rê, semedê roportajan kesê ke ma nameyê înan beşê çimeyan de dayo; înan pêrunê rê û semedê eleqadarîya înan keyeyê xo û dewijanê xo rê ez zaf zaf sipas kena.

Semedê şêwirmendî û hetkarîya ey mamostayê xo M. Malmîsanijî rê, semedê pêşnîyazanê înan mamosta Ahmet Kirkan û mamostayê min ê kirmanckî yo tewr verên, Roşan Lezgînî rê zî ez xususî sipas kena.

Ez zana ke kêmaneyê na xebata ma zaf ê, labelê eke nefê xo bibo ma benê zerrîweş.

DESTPÊK

Hetanî ewro fekê Şankuşî¹ ser o xebatêka akademîke nêbîya. Goreyê zanayîşê ma derheqê fekê Şankuşî de melumato tewr verên bi nameyê Goichi Kojimayî yew japonî dayo. Nê merdimî 1987 de yew semînerê xo de dewanê Şankuşî ra fekê Dêrderey û Xoya ra tayê nimûneyî dayê.²

Xebata dîyina ke derheqê fekê Şankuşî de melumat dana, yê Turan Erdem û Orhan Erdemî ya.³ Labelê na xebate zî rasterast fekê Şankuşî ser o nêbîya. Çike na xebate ekserî fekê Şêxonê Corînî ser o bîya û gama ke na xebate bîya Şêxono Corîn zî girêdayeyê Çêrmuge bîyo.

Metnê bînî yê ke ma tede fekê Şankuşî vînenê, verê cû bi nameyê Mehemed Çelîktenî mi bi xo rojnameyê *Newepelî* de neşr kerdîbî. Zafaneyê nê metnan peynîya na xebate der ê.

Amancê Cigêrayîşî

Fekê Şankuşî zaf nêameyo şînasnayene. Amancê nê cigêrayîşî zî dayîşşînasnayîşê tayê xususîyetanê fekê Şankuşî yo.

Metodê Cigêrayîşî

Nê cigêrayîşî de ma materyalê xo hema-hema pêro xebata warî ra peyda kerd. Çimeyê ma zafane fekkî bî. Semedê heme dewanê kirmancan yê Şankuşî tewr tay ma yew merdimî reyde roportaj kerd. Bê nê dewan, yewna ma mezraya dewa Keleşo, Mûrsela ra yew merdimî reyde roportaj kerd. Semedo ke verênê na mezra

¹ Semedê nameyê "Şankuşî" varyantê ke ma tesbît kerdê nê yê: Şenguş, Şenkuş, Şencuş, Şençuş, Şanguş û Senguş.

² Wisifê Qelbînî, "Semînera yew Japonî û Dimilkî", Armanc, Hejmar: 73-74, Stockholm, Hezîran-Tîrmeh 1987, r. 5-7.

³ Turan Erdem & Orhan Erdem, *Türkçe Açıklamalı Kürtçe Dil Dersleri-Kirmanca Hikayeler/Dersên Zuwenê Kurdî-Kirmanckî û Sonikî*, İkinci baskı, Weşanên Arya, İstanbul, 2012.

Aldûş (Gerger) ra ameyê Şankuş û fekê înan de tayê xususiyetê cî-
yayî estê, ma waşt na mezra ra zî yew merdimî reyde roportaj bi-
kerê.

Lîsteya cêrêne de ma nameyê dewanê Şankuşî û zıwanê şarê
nê dewan nuştî.

<u>kirmanckî</u>	<u>tirkî</u>	<u>ziwanê dewe</u>
Adeş	Değirmensuyu	kirmanckî
Akreki	Yazyagmur	kirmanckî
Aqtaş	Aktaş	tirkî
Awut	Avut	tirkî
Babayo/Xakîyo	Albayrak	kirmanckî
Bosmon	Koçören	kirmanckî
Cewderey	Arpadere	kirmanckî
Denco	Elmadere	kirmanckî
Derderey	İbikkaya	kirmanckî
Deşti	Balcılar	kirmanckî
Elyos	Malkaya	tirkî
Gazo	Çınarköy	kirmanckî
Hîndîbaba	Hindibaba	kirmanckî
Înceawut	Üçpınar	kirmanckî
Înçoyî	Yeniköy	kirmanckî
Îngîje	Yenice	kirmanckî
Keleşo	Keleşevleri	tirkî
Kilîse	Akbaşak	kirmanckî
Kundecî	Güneydere	kirmanckî
Lirni	Aydınlı	kirmanckî
Lîdo	Kaynakköy	tirkî
Mamûdo	Gökçepelit	kirmanckî
Mesûro	Yaygınlıkonak	kirmanckî
Mîdî	Oyuklu	tirkî
Norşîni	Külbastı	kirmanckî
Pîro	Atalar	kirmanckî

Polato	Polatuşağı	kirmanckî
Qere Kilîse	Karakaya	kirmanckî
Qeteko	Ormançayı	kirmanckî
Saladîno	Türkmen	kirmanckî
Salwas	Deveboynu	tirkî
Sefero	Seferuşağı	kirmanckî
Sersap	Çataldut	kirmanckî
Simaxlû	Sağtepe	kirmanckî
Şêxono Corîn	Yukarı Şeyhler	kirmanckî
Tiryô/Alîyo	Çaybaşı	kirmanckî
Xandere	Handere	kirmanckî
Xoya	Geçitköy	kirmanckî

Na lîste verê cû rojnameyê *Newepelî* de amêbî weşanayene.⁴ Labelê semedo ke a lîste de tayê xeletî bî, ma na lîste newe ra amade kerde. Seke cor ra zî aseno 38 hebê dewê Şankuşî estê. Nînan ra 31 hebê kirmanc, 7 hebê zî tirk ê.

Ma na xebata xo de binê hîrê beşanê bingeyênan de tayê xususîyetanê fekê Şankuşî ser o vindertê. Goreyê roportajan heta ke destê ma ra ame, her xususîyet ma bi nameyanê dewan îzah kerd. Labelê semedo ke dewe ra dewe, mezra ra mezra, heta mîyanê yew dewe de keye ra bi keye tayê çî vurîyenê, ma ca-ca îzahatê xo bi şekilêkê pêroyî kerdî. Gama ke fekê Şankuşî de hem sey kirmancîya standarde hem zî kirmanckîya standarde ra cîya yew xususîyet biyêne zî ma zafane xususîyeto cîya nîşan da.

Her babete de ma fekê Şankuşî û kirmanckîya standarde kerdî têver. Kirmancîya standarde ra meqsedê ma standardê Grûba Xebate ya Vateyî yê.

Peynîya na xebate de ma tayê tekstê ke bi fekê dewa Qeteko ameyê nuştene dayî. Mîyanê nê tekstan de yew vîrameyîş û meselanê dewa Polato ra tayê meselî estê. Zafaneyê nê tekstan ma

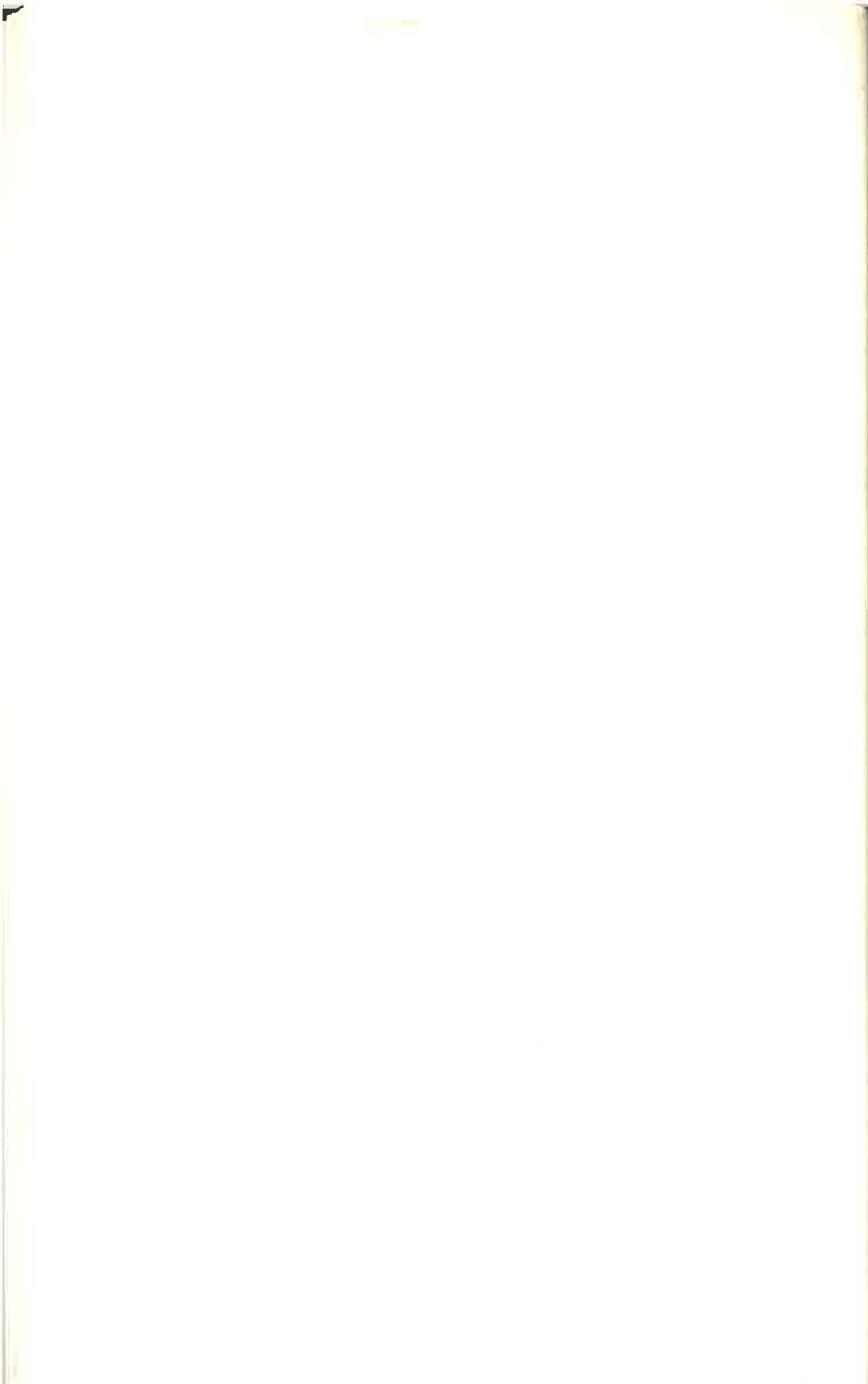
⁴ Mehemed Çelîkten, "Şençûş û Dewê Şençûş", Newepel: Rojnameyo Kulturî yo 15 roje, Dîyarbekir, Hûmare: 41 (2012).

verê cû weşanayîbî. Semedê nê cigêrayîşî ma nê nuşteyî newe ra redakte kerdî û îlaweyê na xebate kerdî.

Nê tekstî ma hem hetê ziwani ra hem zî hetê tedeyî ra redakte kerdî. Semedo ke zafaneyê meselan tewir bi tewir yenê vatene û kamcîn şekil rast o ma nêzanê, goreyê melumatanê neweyan ma nê tekstî hetê tedeyî ra zî vurnayî û bi şekilanê hîna rasta nuştî.

Eslê na xebate, projeyê min ê lîsansê berzê bêtezî yê Unîversîteya Artûklûyî ya Mêrdînî bi. Tekstê ke peynîya xebate de ameyê dayene zî, ma bado îlawe kerdî ke fekê Şankuşî rê bineyke bibê nimûne û fekê Şankuşî hîna rind bêro fehm kerdene.

BEŞ - I

VENGAN DE VURÎYAYÎŞ

Ma nê beşî de hetê vurîyayîşê vengan ra fekê Şankuşî û kirmanckîya standarde kerdî têver. Goreyê tesbîtanê ma mabênê fekê Şankuşî û kirmanckîya standarde de hem mîyanê çekuyan de hem zî îzafeyan de tayê vurîyayîşî estê. Her vurîyayîş ma kamcîn dewan de tesbît kerd, bi nameyanê ê dewan îzah kerd.

1.1. Çekuyan de Vurîyayîşê Vengan

Fekê Şankuşî de çekuyî zafane di tewirî vurîyenê. Mîyanê çekuye de yan tayê vengî vurîyenê, benê yewna veng yan zî tayê vengî cayê xo vurînenê.

1.1.1. Vurîyayîşê Vengan

Mabênê fekê Şankuşî û kirmanckîya standarde de vurîyayîşê vengan rê tayê nimûneyî:

Fekê Şankuşî

AR
Barmayîş
Barz
Carm
Çardîş
Dard
Darc
Sard
Varc
Zard

Kirmanckîya Standarde

ER
Bermayîş
Berz
Germ
Kerdiş
Derd
Derg
Serd
Verg
Zerd

Vurîyayîşê "ar-er"î de telafuzê dewanê Qeteko, Polato, Sala-dîno, Denco, Pîro, Simaxlû, Norşîni, Deşte, Sefero û Xoya "ar" o. Telafuzê dewanê bînan zî "er" o.

C
Aceyrayîş
Ca

G
Agêrayîş
Ga

Con	Gan
Cil	Gil
Cirewtiŝ	Girewtiŝ
Cî	Gî
Linci	Linge
Varc	Verg
Velc	Velg
Veync	Veng

Venganê corênan ra "g" dewanê Qere Kilîse, Xandere, Hîndî-baba, Adeŝ, Derderey, Mûrsela, Xoya, Kundecî, Cewderey, Gazo, Şêxono Corîn, û Lirni de, "c" zî dewanê bînan de telafuz beno. Tiryo/Alîyo de zî no vurîyayîŝ esto la her çekuye de eynî nîyo. Tayê çekuyan de nêzdîyê vengê "g"yî, tayê çekuyan de zî nêzdîyê vengê "c"yî yew telafuz o.

"C"yo ke vengê "g"yî ra vurîyeno fekê Şankuŝî de "c"yêko cîya yo. No veng tayê qalînd o. Gama ke "c"yo normal telafuz beno ziwan yeno çeneyê binênî û lewî dûz manenê. Labelê fekê Şankuŝî de "c" yo ke "g"yî ra vurîyeno eke bêro telafuzkerdiŝ, ziwan yeno asmênê fekî û lewî tay benê gilover.

Mavajîme çekuyê "ca" (bi tirkî "yer") û "ca" (bi tirkî "öküz") fekê ŝankuŝijan ra sey pê nêvejîyenê. Telafuzê nê çekuyan de ferqêko zelal esto. Gama ke yew ŝankuŝij qisey bikero, merdim nê ferqî asan tede vejeno. Tena nê di çekuyî ney, sewbîna çekuyî zî sey pê yenê nusîyayene labelê sey pê telafuz nêbenê. Nimûne:

"cil" (bi tirkî "palan") û "cil" (bi tirkî "dal")
 "cor" (bi tirkî "yukarı") û "cor" (bi tirkî "gür")

C	J
Dec	Dej
Dewic	Dewij
Lac	Laj
Qic	Qij
Roc	Roj
Zewac	Zewaj

Vurîyayîşê “c-j”yî tena dewa Mûrsela û sey Qere Kîlise, Hîndî-baba, Xandere û Adeşî dewê ke hetê royê Feratî der ê; înan de esto.

Ç	K
Çar	Kar
Çardî	Kardî
Çardiş	Kerdiş
Çaxet	Kaxite
Çeyneki	Kêneke
Çê	Keye
Çêf	Kêf
Çilawi	Kilawe
Çili	Kile
Çilîse	Kilîse
Çîn	Kîn
Çîp	Kîp
Ço	Ko
Çoçim	Kokim
Çor	Kor
Çorsî	Kursî
Çurd	Kurd
Çuy	Kuy
Meçîna	Makîna
Sûçî	Sûke
Şeçer	Şeker

Fekê Şankuşî de eke badê herfa “k”yî yew herfa vengine bêro, no veng zafane bedilîyeno, beno “ç”. Labelê no “ç” zî sey “ç”yê normalî nêyeno telafuzkerdiş. Senî ke kirmanckî û tirkî de çekuya “şeker”î sey pê nusîyena la telafuzê xo cîya yo, fekê Şankuşî de telafuzê nê “ç”yan zî cîya yo.

Gama ke “ç”yo normal telafuz beno, ziwane çeneyê binênî de yeno didananê verênan û lewî dûz manenê. Labelê “ç”yo ke “k”yî

ra vurîyeno eke bêro telafuzkerdiş, zıwan yeno asmênê fekî û lewî tayê benê gilover.

Mavajîme fekê Şankuşî de çekuya “çar”î (bi tirkî “iş”) sey çekuya “çar”î (bi tirkî “dört”) telafuz nêbena. Ferqê xo zaf zelal o. Bê nê di çekuyan tayê çekuyê bînî zî sey yewbînî nusîyenê la telafuzê înan cîya yo. Nimûne:

“çay” (bi tirkî “çay”) û “çay” (bi tirkî “oyun”)

“çali” (bi tirkî “çukur”) û “çali” (bi tirkî “ham”)

No vurîyayîş dewanê Qeteko, Polato, Saladîno, Denco, Pîro, Simaxlû, Kilîse, Norşîni, Deşte, Sefero, Înçoyî, Bosmon, Îngîje, Mamûdo, Mesûro, Sersap, Înceawut, Babayo/Xakîyo û Akreki de esto. Tiryo/Alîyo de zî no vurîyayîş esto la her çekuye de eynî nîyo. Tayê çekuyan de nêzdîyê vengê “k”yî, tayê çekuyan de zî nêzdîyê vengê “ç”yî yew telafuz o.

Ma nê vurîyayîşî, çend hebê dewan de zî sey fekê Dêrsimî tayê çekuyan de vînenê. Mavajîme Gazo de sey “çê” û “çeyna”, Şêxono Corîn de zî sey “çeyna” tayê varyantî estê.

I	E
Bizi	Bize
Coliki	Golike
Dari	Dare
Di	De
Imser/Ismer	Emser
Incuri	Engure
Istori	Estore
Ki	Ke

Fekê Şankuşî de vurîyayîşê “i-e”yî ekserî vernîya çekuyan de yan zî peynîya çekuyan de beno. Xora vengê “-e”yî yo ke makîtiya çekuyan nîşan dano, dewanê Şankuşî pêrunan de beno “-i”. Nînan ra çend nimûneyî ma cor ra nuştî.

Dewa Dêrdereyî de vengê “-i”yo ke makîtiya çekuye nîşan dano, çin o. Mavajîme dêrdereyî nêvanê “bizi, dari, istori, goliki”; vanê “biz, dar, istor, golik”.

ÎN / IN

Asinin (Demirden yapılma)

Asinin (Demirli)

Binîn

Cêrîn

Parîn

Sîmin (Gümüşten yapılma)

Sîmin (Gümüşlü)

Verîn

ÊN / IN

Asinên (Demirden yapılma)

Asinin (Demirli)

Binên

Cêrên

Parên

Sêmên (Gümüşten yapılma)

Sêmin (Gümüşlü)

Verên

Seke cor ra zî aseno peygirê “-ên”î fekê heme Şankuşî de go-reyê manaya xo, yan beno “-in” yan zî beno “-în”. Peygirê “-in”î zî fina “-in” o. Fekê Şankuşî de mîyanê çekuyan de vurîyayîşê ven-ganê “ê” û “î” zî esto labelê zaf tay o. Mavajîme sey nîm/nêm, sîm/sêm.

ÎNI / EY

Birayîni

Çerwayîni

Hewlîni

Paçîni

Rindîni

Weşîni

Xîntîni

Carminey

Qalîney

Solîney

Zencîney

Cîroney

Îsoney

Şeytoney

Veyşoney

ÎYE

Birayîye

Kerwayîye

Holîye

Pakîye

Rindîye

Weşîye

Xîntîye

Germinîye

Qalîndîye

Solîndîye

Zengîndîye

Cîrandîye

Însandîye

Şeytandîye

Veyşandîye

Peygirê “-îye” fekê Şankuşî de zafane beno “-îni”. No “-îni” zî ca-ca tena sey “-î” yeno telafuzkerdiş. Mavajîme cayê “rindîni” û “weşîni” de “rindî” û “weşî” zî yenê vatene.

Seke cor ra zî ma nuşt, Derderey de “î”ya ke makîtiya çekuyan nîşan dana, çin a. Nê semedî ra derdereyîjî peygirê “-îni” sey “-în” telafuz kenê. Mavajîme vanê “weşîn”, “rindîn”, “hewlîn” ûsn.

Çekuyê ke bi vengê “-în/-îñ”î yan zî “-an/-on”î qedîyenê zî, fekê Şankuşî de cayê peygirê “-îye”yî de peygirê “-ey”î genê. No “-ey” zî sey Kilîseyî tayê dewan de bi şekilê “-eyi” yeno vatene. Mavajîme “qalineyi”, “solineyi”, “veyşoneyi” ûsn.

OM

Com

Comêrd

Comi

Nome

Omîn

Şomî

Vomi

AM

Cam

Camêrd

Game

Name

Amên

Şamî

Vame

ON

Bon

Con

Ciron

Îson

Non

Seydwon

Zonaye

AN

Ban

Gan

Giran

Însan

Nan

Seydwan

Zanaye

Telafuzê dewanê Qere Kilîse, Xandere, Hîndîbaba, Adeş, Derderey û Mûrsela sey kirmanckîya standarde, corênan ra “am” û “an”, telafuzê dewanê bînan zî “om” û “on” o.

Dewa Kilîseyî de no “om” beno “ûm”, “on” zî beno “ûn”. Fekê

Şankuşî de, mîyanê çekuye de “an” zafane beno “on”. Labelê no “an” eke zafhumariye nîşan bido, beno “o”. Eke badê nê vengê “o”yî yewna herfa vengine bêro, o wext fina beno “on”. Nimûneyî:

Fekê Şankuşî

Dêra dêsimijo
Nameyê dewo
Serê çoyo
Dewijonê ma va.
Polatonij
Çîçekonê sûro biçîni.
Lincê cayon û bizzeyko

Kirmanckîya Standarde

Deyîra dêsimijan
Nameyê dewan
Serê koyan
Dewijanê ma va.
Polatanij
Çîçekanê sûran biçîne.
Lingê gayan û bizêkan

R

Baro
Cemer
Der
Kerî
Maren
Mirar
Seyr
Ri

D

Bado
Cemed
Ded
Kedî
Made
Mirad
Seyd
De

No vurîyayîş Qeteko û Polato de esto. Gama ke verê herfa “d”yî de yew herfa vengine yan zî nêmvengê bibo, no “d” zafane vurî-yeno, beno “r”. Mavajîme çekuya ke peydatê “de”yî ra ver yena, eke bi herfa vengine yan zî nêmvengê biqedîyo, no peydat zî vurî-yeno, beno “ri”; eke wina nêbo “di” yo. Nimûneyî:

Fekê Şankuşî

Çê ri
Dew ri
Ereva ri
Bin dî
Dêsim di

Kirmanckîya Standarde

Keye de
Dewe de
Ereba de
Bin de
Dêsim de

S	Ş
Asmi	Aşme
Gos	Goş
Kas	Kaş
San	Şan
Sima	Şima
So	Şo
Wes	Weş

Vurîyayîşê “s-ş”yî tena dewanê Qere Kilîse, Hîndîbaba û Xandereyî de esto.

V	B
Bivî	Bibî
Çeyver	Keyber
Dolav	Dolab
Pîrbav	Pîrbab
Siva	Siba
Xeveri	Xebere
Xirav	Xirab

Telafuzê dewanê Qere Kilîse, Xandere, Hîndîbaba, Adeş, Mûrsela, Înçoyî, İngije, Mamûdo, Babayo/Xakîyo, Tiryoy/Alîyo û Xoya de vengên corênan ra “b” esto, telafuzê dewanê bînan de “v” esto. Labelê no vurîyayîş tayê dewan de semedê her çekuye eynî nîyo. Mavajîme şarê Mesûro û Sefero, çekuya “xebere” bi “b”yî, çekuya “dolav”î zî bi “v”yî telafuz kenê.

1.1.2. Cavurnayîşê Vengan

Fekê Şankuşî de cavurnayîşê vengên rê tayê nimûneyî:

Fekê Şankuşî

Aldon
Aliwey

Kirmanckîya Standarde

Andal
Awleyî

Cisn	Cins
Çirbîti	Kibrît
Esmer/Ismer	Emser
Eşmo	Emşo
Nemir	Nerm
Nincû	Nenûg

Hetê cavurnayîşê vengana ra, dewanê Mûrsela, Qere Kilîse, Hîndîbaba, Xandere, Adeş, Şêxono Corîn û Xoya de sey kirmanckîya standarde, dewanê bînan de bi şekilo bîn çekuyan telafuz kenê. Mûrsela de semedê “emser” û “emşo”yî vanê: “imser” û “imşo”.

1.2. Îzafeyan de Vurîyayîşê Vengan

Kirmanckî de gama ke îzafeyî virazîyenê çekuyî sey “ê”, “a”, “î”, “o”, “êka”, “êko” tayê forman genê. Nê formî ca-ca vurîyenê. Nê beşî de ma mabênê fekê Şankuşî û kirmanckîya standarde de vurîyayîşê nê forman ser o vindertê.

1.2.1. Îzafeyanê Nameyan de Vurîyayîşê Vengan

Kirmanckîya standarde de, gama ke îzafeya nameyî virazîyena çekuyê makî “-a” çekuyê nêrî zî “-ê” gênê. Labelê fekê Şankuşî de semedê çekuyanê makîyan, îzafeya nameyî hem bi “-a” hem zî bi “-ay” virazîyena. Nimûneyî:

Fekê Şankuşî

Çarca/Çarcay Xatuni
Lojina/Lojinay bonî
Qelema/Qelemay mi
Veyva/Veyvay ma
Birayê Heseni
Perê qertalî
Verê bonî

Kirmanckîya Standarde

Kerga Xatune
Lojina banî
Qelema mi
Veyva ma
Birayê Heseni
Perê qertalî
Verê banî

Dewanê Qeteko, Saladîno, Norşîni, Sefero, Gazo, Şêxono Corîn, Tiryo/Alîyo, Mûrsela, Deşte, Xoya, Îngîje, Mamûdo, Mesûro,

Sersap, Înceawut û Akreki de semedê çekuyanê makîyan îzafeyê sey kirmanckîya standarde bi formê “-a” dewanê bînan de bi formê “-ay” virazîyena. Polato de zî gama ke îzafeyê virazîyena, çekuyê makî ge-ge formê “a” ge-ge zî formê “ê” gênê.. Mavajîme cayê “veyva ma”, “dewa ma”, “kerğa ma” de ge-ge vanê “veyvê ma”, “dewê ma”, “çarcê ma” ûsn.

1.2.2. Îzafeyanê Sifetan de Vurîyayîşê Vengan

Fekê Şankuşî de, îzafeyê sifetan sey kirmanckîya standarde eke çekuyê nêrî bo, bi formê “-o”, eke makî bo bi formê “-a” virazîyênê. Gama ke îzafeyê sifetan virazîyênê çekuyê ke nêrî yê û bi herfa vengine qedîyênê, yew herfa pêrabestene genê. Na herfa pêrabestene kirmanckîya standarde de “y”, fekê Şankuşî de zafane “w” yo.

Fekê Şankuşî

Birawo pîl
Cawo sûr
Dûwo sardin
Daro verin
Veyva pîli
Dewa verîni

Kirmanckîya Standarde

Birayo pîl
Gayo sûr
Doyo sardin
Daro verin
Veyva pîle
Dewa verêne

Mûrsela û Xandere de çekuyanê nêrîyan de îzafeya sifetî sey kirmanckîya standarde bi formê “-yo”yî, dewanê bînan de bi formê “-wo”yî virazîyena. Sey Tiryo/Alîyo tayê dewan de vengê “-o” vîndî beno, îzafeyê tena bi “-w”yî virazîyena. Mavajîme “biraw pîl”, “gaw sûr” ûsn. Cewderey de zî îzafeya sifetî sey îzafeya nameyî bi formê “-ê”yî virazîyena. Mavajîme “birayê pîl”, “gayê sûr”, “doyê sardin” ûsn. Sey Qeteko, Polato, Norşîni û Sefero tayê dewan de zî heme varyantî estê.

Fekê Şankuşî de gama ke îzafeyî ancîyênê, çekuyê nêrî hem îzafeyanê nameyan de hem zî îzafeyanê sifetan de bi formê “-dê” virazîyênê. Çekuyê makî zî îzafeyanê nameyan de yan bi formê “-da” yan zî bi formê “-day”, îzafeyanê sifetan de zî tena bi formê “-da” virazîyênê. Nimûneyî:

Fekê Şankuşî

Berdê sûrî ra
Cadê ey di
Ortedê deşti di
Pêrdê Ehmedî ra
Dewda/Dewday ma di
Marda/Marday ey rê
Veyvda pîli ra
Bizda ixtîyari di

Kirmanckîya Standarde

Berê sûrî ra
Cayê ey de
Orteyê deşte de
Pîyê Ehmedî ra
Dewa ma de
Maya ey rê
Veyva pîle ra
Biza extîyare de

Seke ma cor ra zî nuşt, Qeteko û Polato de, eke herfa “d”yî ra ver yew herfa vengine yan zî nêmvenge bêro no “d” vurîyeno, beno “r”. Coka formê “dê” û “da” zî goreyê cayê xo vurîyenê, benê “rê” û “ra”. Mavajîme “ortêrê deşti ri”, “carê ey ri”, “dewra ma ri” ûsn.

Fekê Şankuşî de îzafeyê nameyan eke nedîyar bê, çekuyê makî yan bi formê “-êda” yan zî bi formê “-êday”, çekuyê nêrî zî bi formê “-êdê”yî virazîyenê. Nimûneyî:

Fekê Şankuşî

Darêda/Darêday Ehmedî
Dewêda/Dewêday ma
Lojinêda/Lojinêday bonî
Birayêdê ey
Berêdê xoni
Cayêdê citi

Kirmanckîya Standarde

Darêka Ehmedî
Dewêka ma
Lojinêka banî
Birayêkê ey
Berêkê xane
Gayêkê cite

Fekê Şankuşî de îzafeyê sifetan eke nedîyar bê, çekuyê makî bi formê “-êda”, çekuyê nêrî zî bi formê “-êdo”yî virazîyenê. Nimûneyî:

Fekê Şankuşî

Çênayêda pîli
Dewêda verîni
Sayêda sûri
Bonêdo sipî
Berêdo hîra
Cayêdo sûr

Kirmanckîya Standarde

Kênayêka pîle
Dewêka verêne
Sayêka sûre
Banêko sipî
Berêko hîra
Gayêko sûr

Semedo ke no “d” Qeteko û Polato de vurîyeno beno “r”, nê formî zî vurîyenê benê “-êra”, “-êrê” û “-êro”. Mavajîme “darêra ma”, “birayêrê ey” “dewêra verîni”, “bonêro sipî”, ûsn.

1.2.3. Îzafeyanê Rêzilkîyan de Vurîyayîşê Vengan

Fekê Şankuşî de, îzafeyî halê anteyî de senî virazîyenê, îzafeyê rêzilkî zî bi ê qaydeyî virazîyenê. Nimûneyî:

Fekê Şankuşî

Destikê berdê sûrî
 Muxtarê dewda/dewday Pîronî
 Gişta/Giştay lincida raşti
 Loçê colikda sûri
 Lojina/Lojinay bondê verîni
 Pîyê veyvda/veyvday birardê mi

Kirmanckîya Standarde

Destikê berê sûrî
 Muxtarê dewa Pîranî
 Engişta linga raste
 Loçê golika sûre
 Lojina banê verêni
 Pîyê veyva birayê mi

BEŞ - II

DEMÎ

Ma nê beşî de bi cumleyanê pozîtîfan tena hetê antişê karan ra demî îzah kerdî. Cumleyê nameyan ma teberê babeta xo de verdayî.

Semedo ke kirmanckî de demê karan hîna nêameyê standard-kerdiş terzo ke tewr vêşî ameyo nuştene ma sey "meylê pêroyî" name kerd û fekê Şankuşî reyde muqayese kerd.

Goreyê deman antişê karan, dewanê Şankuşî pêruna de zafane sey pê yê. Nê semedî ra ma antişê karan semedê her demî bi tabloyan sistematîze kerdî. Tayê xususîyetê cîyayî zî ma peynîya beşî de bi nameyanê dewan îzah kerdî.

Semedo ke karî, goreyê zemîranê kesan cîya bi cîya ancîyenê û semedo ke fekê Şankuşî de partîkelê deman zafane karê nêmcetî (kopula) manenê, verê cû ganî ma goreyê zemîranê kesan karê nêmcetî bişinasnê.

Fekê Şankuşî

Ez o/a/onê.	Ez pîl o/a/onê.	(o)
Tî yê.	Tî pîl ê.	(ê)
Tî ya/yay.	Tî pîl a/ay.	(a)
Û wo.	O pîl o.	(o)
A wa.	A pîl a.	(a)
Ma yîmi/yîmî.	Ma pîlî mi/mî.	(îmi)
Şima yê.	Şima pîlî yê.	(ê)
Î yê.	Ê pîlî yê.	(ê)

Kirmanckîya Standarde

Ez a.	Ez pîl a.	(a)
Tî yî.	Tî pîl î.	(î)
Tî ya.	Tî pîl a.	(a)
O yo.	O pîl o.	(o)
Aya.	A pîl a.	(a)
Ma yê.	Ma pîl ê.	(ê)
Şima yê.	Şima pîl ê.	(ê)
Ê yê.	Ê pîl ê.	(ê)

Eke ma karê nêmcetî semedê fekê Şankuşî goreyê zemîran sira ra sey "o, ê, a, o, a, îmi, ê, ê" esas bigîrê, negatîfê nê karî wina yo:

Fekê Şankuşî

Ez nîyo.	Ez pîl/pîli nîyo.
Tî nîyê.	Tî pîl nîyê.
Tî nîya.	Tî pîli nîya.
O nîyo.	O pîl nîyo.

Kirmanckîya Standarde

Ez nîya.	(...)
Tî nîyî.	(...)
Tî nîya.	(...)
O nîyo.	(...)

A nîya.	Apîli nîya.	A nîya.	(...)
Ma nîmi.	Ma pîlî nîmi.	Ma nîyê.	(...)
Şima nîyê.	Şima pîlî nîyê.	Şima nîyê.	(...)
Ê nîyê.	Ê pîlî nîyê.	Ê nîyê.	(...)

Semedê şexsê yewhûmarê yewinî, karo nêmcet dewanê Qere Kilîse, Xandere, Hîndîbaba, Adeş û Mûrsela de “a”, Qeteko, Polato, Tîryo/Alîyo, Saladîno, Înçoyî, Babayo/Xakîyo û Xoya de “onê”, sey Kilîseyî tayê dewan de “ûni” û ê dewanê bînan de zî zafane “o” yo.

Qeteko û Polato de semedê şexsê yewhûmarê dîyinî tena yew form esto. O zî formê şexsê nêrî yo. Yanê seba cinîyan zî camêrdan zî vanê “Ti pîl ê”.

Karê nêmcet yê şexsê zafhûmarê yewinî Kilîse, Pîro û tayê dewanê bînan de hem bi şekilê “îmi” hem zî bi şekilê “yê”yî esto.

Semedo ke cumleya “Ma pîlî mi/mî” de sifetê “pîlî” bi vengê “î” bîyo zafhûmar û karê nêmcet yê “îmi/îmî” zî bi vengê “î” dest pê keno, nê di vengê “î”yan sey tena yew vengê “î” yenê telafuz kerdene.

Fekê Şankuşî de, sifetî goreyê kerdexanê xo yan benê nêrî yan benê makî yan zî benê zafhûmarî. No xususiyet tena yew ca de zelal nîyo.

Gama ke badê vengê “i”yo ke makîfîya çekuyan nîşan dano, eke karê nêmcetî yenê no vengê “i” keweno. Nê semedî ra çekuyî/sifetî sey nêrî yenê telafuz kerdene. Nêbo eslê xo de çekuyî/sifetî fina makî yê. Mavajîme:

“Ez keynek o/onê.”	“Ez keyneka rind o/onê.”
“Ti keynek a/ay.”	“Ti keyneka rind a/ay.”
“A keynek a.”	“A keyneka rind a.”

Cumleyanê corênan ra îfadeyê “keynek” û “keyneka rind” eslê xo de bi şekilê “keyneki” û “keyneka rindi” yê. Labelê semedo ke badê nê îfadeyan rasterast karê nêmcetî ameyê, vengê peyên yê nê îfadeyan, “i” kewto. Rewşa winasî de sey “kergi”, “dari”, “sûri”,

"girdî", "Xezalî" îfadeyê makî yê ke bi vengê "i" qedîyenê, pêrunan de no vengê "i" keweno.

Seke cor ra zî ma vînenê semedê kerdoxanê makîyan cumleyanê pozîtîfan de sifetê "pîli" sey "pîl" ameyo vatene. Labelê cumleyanê negatîfan de semedo ke karê nêmcetî rasterast badê vengê "i" nêameyê, sifetê "pîli" sey eslê xo ameyo vatene. Nimûneyî:

"Ez pîl o/onê."	"Ez pîli nîyo/nîyonê."
"Ti pîl a/ay."	"Ti pîli nîya/nîyay."
"A pîl a."	"A pîli nîya."

Seke cor ra aseno semedê vengê "y"yî telafuzê zemîrê "Ti"yî vurîyayo, bîyo "Tî", telafuzê zemîrê "Ê"yî zî vurîyayo, bîyo "Î". Semedê vengê "w"yî zî telafuzê zemîrê "O"yî vurîyayo, bîyo "Û". Semedo ke fekê Şankuşî de nê zemîrî goreyê cayê xo wina yenê telafuz kerdene, ma orîjînalê înan nêvurîna. No zî zafane semedê vengê "y"yî yeno meydan. Mavajîme sewbîna îfadeyan de zî gama ke vengê "i" û "ê"yî dima vengê "y"yî yeno, nê vengî vurîyenê, benê "î". Nimûneyî:

Çekuya "Dîyin"î de.	dî+y+in	dîyin
Cumleya "Ez nîya" de.	nê+y+a	nîya
Cumleya "O şîyo" de.	şî+y+o	şîyo

Nê beşî de, ma seba heme deman karanê întansîtîfan ra "ronîştene", karanê transîtîfan ra zî "werdene" weçînite. Fekê Şankuşî de, bê Şêxono Corîn û Mûrsela heme dewan de preverbê (vergirê) karan, eke cumle pozîtîfe bo bê demê ameyox û hîkayeya demê ameyoxî heme deman de peynîya karan de yenê telafuzkerdiş û eke bêrê nuştene karan ra cîya yenê nuştene. Nê semedî ra ma karê "ronîştene" xususî weçînit.

2.1. Demê Bingeyênî

Demê bingeyênî çar heb ê. Demo vîyarte, demo nikayin, demo ameyox û demo hîra.

2.1.1. Demo Viyarte

Karê ke ameyê kerdene û qedîyayê bi nê demî yenê vatene. Mavajîme "Mi nan werd", "Ey nan werdo" û sey nînan cumleyan ra merdim fehm keno ke karê "werdene" verê cû bîyo û qedîyayo.

2.1.1.1. Demo Viyarteyo Dîyar

Karê ke kerdena înan ameya vînayene yan zî bi qetîyet yena zanayene bi nê demî yenê vatene. Mavajîme cumleya "Ehmed şi Dîyarbekir"î ra merdim fehm keno ke yan vatoxî bi xo şîyayena Ehmedî dîya yan zî vatox şîyayena Ehmedî ra rasterast xebardar o.

Karê "roniştene" rê nimûneyî:

Fekê Şankuşî	Meylê Pêroyî
Ez nişt ^o ro.	Ez ronişt ^a .
Ti niştê ro.	Ti roniştî.
Ti nişt ^a ro.	Ti ronişt ^a .
O nişt ro.	O ronişt.
A niştî ro.	A ronişt ^e .
Ma niştîmi ro.	Ma roniştî.
Şima niştê ro.	Şima roniştî.
Ê niştî ro.	Ê roniştî.

Karê "werdene" rê nimûneyî:

Fekê Şankuşî			Meylê Pêroyî		
Mi To Ey Ay Ma Şima Îno	Ez	Wardo	Mi To Ey Aye Ma Şima Înan	Ez	Werda
	Ti	Wardê		Ti	Werdî
	Ti	Warda		Ti	Werda
	A	Wardi		A	Werde
	O	Ward		O	Werd
	Ma	Wardîmi		Ma	Werdî
	Şima	Wardê		Şima	Werdî
	Ê	Wardî		Ê	Werdî
	Xo	Ward		Xo	Werd

Ma zanê ke kirmanckî de karî, goreyê zemîranê kesan yê grûba yewine (Ez, Ti, O, A, Ma, Şima, Ê) û goreyê objeyan ancîyenê. Semedo ke kirmanckî de objeyî yan nêrî yewhûmar yan makî yewhûmar yan zî zafhûmar ê, ma nê objeyan tabloyanê xo de eşkenê sey zemîranê "O", "A" û "Ê"yî nîşan bidê. Semedo ke antişê karan goreyê zemîranê kesan yê grûba dîyine (Mi, To, Ey, Aye, Ma, Şima, Înan) nêvurîyenê, tabloyanê xo de ma heme zemîrê kesan yê grûba dîyine yew ca de kom kerdî. Labelê hetê gramerî ra tayê zemîrê kesan mumkun nîyo bêrê têhet. Mavajîme "Mi ez werda." nê-beno, ganî ma vajê "Mi xo werd." ûsn.

2.1.1.2. Demo Vîyarteyo Nedîyar

Karê ke kerdena înan nêameya vînayene, sewbîna ca ra ameya musayene bi nê demî yenê vatene. Mavajîme cumleya "Xezale nanê xo werdo"yî ra merdim fehm keno ke vatoxî nanwerdişê Xezale nêdîyo, vatox nanwerdişê Xezale sewbîna ca ra musayo.

Karê "roniştene" rê nimûneyî:

Fekê Şankuşî	Meylê Pêroyî
Ez nişt ^o ro.	Ez ronişt ^a .
Tî niştê ro.	Tî roniştî.
Ti nişt ^a ro.	Ti ronişt ^a .
O nişt ^o ro.	O ronişt ^o .
A nişt ^a ro.	A ronişt ^a .
Ma niştîmi ro.	Ma roniştê.
Şima niştê ro.	Şima roniştê.
Ê niştê ro.	Ê roniştê.

Karê “werdene” rê nimûneyî:

Fekê Şankuşî			Meylê Pêroyî		
Mi	Ez	Wardo	Mi	Ez	Werda
	Tî	Wardê		Tî	Werdî
To	Tî	Warda	To	Tî	Werda
Ey	A	Warda	Ey	A	Werda
Ay	O	Wardo	Aye	O	Werdo
Ma	Ma	Wardîmi	Ma	Ma	Werdê
Şima	Şima	Wardê	Şima	Şima	Werdê
Îno	Ê	Wardê	Înan	Ê	Werdê
	Xo	Wardo		Xo	Werdo

2.1.2. Demo Nikayin

Karê ke nika yenê kerdene û nika dewam kenê bi nê demî yenê vatene. Mavajîme cumleya “Ez ha nan wena” ra ma fehm kenê ke vatox nika nan weno. Yanê karê “werdene” nika yeno kerdene û hîna zî dewam keno.

Karê “ronîştene” rê nimûneyî:

Fekê Şankuşî	Meylê Pêroyî
Ezo nişani ro.	Ez ha ronîşena.
Tî yê nişenê ro.	Ti ha ronîşenî.
Tî ya nişena ro.	Ti ha ronîşena.
Û wo nişeno ro.	O ha ronîşeno.
A wa nişena ro.	A ha ronîşena.
Ma yê nişenî / nişemî ro.	Ma ha ronîşenê.
Şima yê nişenê ro	Şima ha ronîşenê.
Î yê nişenê ro.	Ê ha ronîşenê.

Karê “werdene” rê nimûneyî:

Fekê Şankuşî				Meylê Pêroyî			
Ezo			Wani	Ez	ha		Wena
Tî	yê	Mi	Wenê	Ti	ha	Mi	Wenî
Tî	ya	To	Wena	Ti	ha	To	Wena
A	wa	Ey	Wena	A	ha	Ey	Wena
Û	wo	Ay	Weno	O	ha	Aye	Weno
Ma	yê	Ma	Weni/Wemi	Ma	ha	Ma	Wenê
Şima	yê	Şima	Wenê	Şima	ha	Şima	Wenê
Î	yê	Îno	Wenê	Ê	ha	Înan	Wenê
		Xo				Xo	

2.1.3. Demo Ameyox

Karê ke badê wextê nikayinî bêrê kerdene û zafane karê ke ameyê plankerdîş bi nê demî yenê vatene. Mavaîme cumleya “Ez do şirî” ra ma fehm kenê ke vatox nika nêşino, o do bado şiro.

Karê “ronîştene” rê nimûneyî:

Fekê Şankuşî		Meylê Pêroyî	
Ezo / Ez do	ronîşî.	Ez do	ronîşa.
Tî yê / Ti do	ronîşê.	Ti do	ronîşî.
Tî ya / Ti do	ronîşa.	Ti do	ronîşa.
Û wo / O do	ronîşo.	O do	ronîşo.
A wa / A do	ronîşo.	A do	ronîşa / ronîşo.
Ma yê / Ma do	ronîşimi / ronîşê.	Ma do	ronîşê.
Şima yê / Şima do	ronîşê.	Şima do	ronîşê.
Î yê / Ê do	ronîşê.	Ê do	ronîşê.

Karê “werdene” rê nimûneyî:

Fekê Şankuşî			Meylê Pêroyî			
Ezo / Ez do		buwerî	Ez	do		biwera
Tî yê / Ti do	Mi	buwerê	Ti	do	Mi	biwerî
Tî ya / Ti do	To	buwera	Ti	do	To	biwera
A wa / A do	Ey	buwero	A	do	Ey	biwera/biwero
Û wo / O do	Ay	buwero	O	do	Aye	
Ma yê / Ma do	Ma	buwero	O	do	Ma	biwero
Şimayê Şima do	Şima	buwerê / bumi	Ma	do	Şima	biwerê
Şimayê Şima do	Îno	buwerê	Şima	do	Înan	biwerê
Î yê / Ê do	Xo	buwerê	Ê	do	Xo	biwerê

2.1.4. Demo Hîra

Karanê ke dest pê kerdo, nika zî dewam kenê û ê do hîna zî dewam bikerê bi nê demî yenê vatene. Mavajîme cumleya “Ez her roj kitab wanena” ra ma fehm kenê ke kitabwendîşê vatoxî verê cû dest pê kerdo, nika dewam keno û o do hîna zî dewam bikero. Xora sey “zanayene” û “hes kerdene” tayê karî estê ke zafane bi nê demî yenê vatene. Mavajîme cumleya “Ez zana sele virazî” de karê “zanayene” û cumleya “Ez goştî ra hes kena” de karê “hes kerdene” semedo ke karêkê daîmî yê, bi nê demî ameyê vatene.

Demo hîra kirmanckî de zafane sey demê nikayinî yo. Labelê fekê Şankuşî de partîkelê demê nikayinî mabênê demê hîra û demê nikayinî de ferqêkê zelaî peyda kenê. Nê semedî ra ma tîya de ca danê demê hîrayî zî.

Karê “roniştene” rê nimûneyî:

Fekê Şankuşî	Meylê Pêroyî
Ez nişani ro.	Ez ronışena.
Ti nişenê ro.	Ti ronışenî.
Ti nişena ro.	Ti ronışena.
O nişeno ro.	O ronışeno.
A nişena ro.	A ronışena.
Ma nişenî / nişemî ro.	Ma ronışenê.
Şima nişenê ro.	Şima ronışenê.
Ê nişenê ro.	Ê ronışenê.

Karê “werdene” rê nimûneyî:

Fekê Şankuşî			Meylê Pêroyî		
Ez		Wani	Ez		Wena
Ti	Mi	Wenê	Ti	Mi	Wenî
Ti	To	Wena	Ti	To	Wena
A	Ey	Wena	A	Ey	Wena
O	Ay	Weno	O	Aye	Weno
Ma	Ma	Wenî / Wemî	Ma	Ma	Wenê
Şima	Şima	Wenê	Şima	Şima	Wenê
Ê	Îno	Wenê	Ê	Înan	Wenê
	Xo	Wenê		Xo	Wenê

2.2. Hikayeyê Deman

Karê ke bi hikaye yenê vatene, pêro demê vîyarteyî de ameyê kerdene û qedîyayê. Labelê nê karî mîyanê demê vîyarteyî de ke-wenê zereyê sewbîna yew demî.

2.2.1. Hikayeya Demê Vîyarteyî

Karê ke mîyanê demê vîyarteyî de, zereyê sewbîna yew demê vîyarteyî de ameyê kerdene û qedîyayê bi nê demî yenê vatene. Eke demê vîyarteyî de ma yew karî referans bigîrê, karo ke yeno

vatene verê nê referansî ameyo kerdene. Mavajîme cumleya "Elî ke ronîşt Xezale nanê xo werdbî"yî ra ma fehm kenê ke nanwerdişê Xezale, verê ronîştîşê Elî bîyo.

Karê "ronîştene" rê nimûneyî:

Fekê Şankuşî	Meylê Pêroyî
Ez niştivîyo ro.	Ez ronîştibîya.
Ti niştivîyê ro.	Ti ronîştibîyî.
Ti niştivîya ro.	Ti ronîştibîya.
O niştivî ro.	O ronîştibî.
A niştivî ro.	A ronîştibî.
Ma niştivîmi ro.	Ma ronîştibî.
Şima niştivîyê ro.	Şima ronîştibî.
Ê niştivî ro.	Ê ronîştibî.

Karê "werdene" rê nimûneyî:

Fekê Şankuşî			Meylê Pêroyî		
Mi To Ey Ay Ma Şima Îno	Ez	Wardivîyo	Mi To Ey Aye Ma Şima Înan	Ez	Werdibîya
	Ti	Wardivîyê		Ti	Werdibîyî
	Ti	Wardivîya		Ti	Werdibîya
	A	Wardivî		A	Werdibî
	O	Wardivî		O	Werdibî
	Ma	Wardivîmi		Ma	Werdibî
	Şima	Wardivîyê		Şima	Werdibî
	Ê	Wardivî		Ê	Werdibî
	Xo	Wardivî		Xo	Werdibî

2.2.2. Hikayeya Demê Nikayinî

Karê ke mîyanê demê vîyarteyî de, sey demê nikayinî zereyê yew wextî de ameyê kerdene bi nê demî yenê vatene. Eke demê vîyarteyî de ma yew karî referans bigîrê, karo ke yeno vatene nê referansî reyde eynî wextî de ameyo kerdene. Mavajîme cumleya “Elî ke rakewt Xezale nan werdêne” ra ma fehm kenê ke rakewtişê Elî û nanwerdişê Xezale eynî wext de bîyê.

Karê “roniştene” rê nimûneyî:

Fekê Şankuşî	Meylê Pêroyî
Ez niştê ro.	Ez roniştêne.
Ti niştê ro.	Ti roniştêne.
Ti niştê ro.	Ti roniştêne.
O niştê ro.	O roniştêne.
A niştê ro.	A roniştêne.
Ma niştê ro.	Ma roniştêne.
Şima niştê ro.	Şima roniştêne.
Ê niştê ro.	Ê roniştêne.

Karê “werdene” rê nimûneyî:

Fekê Şankuşî			Meylê Pêroyî		
	Ez	Wardê		Ez	Werdêne
	Ti	Wardê		Ti	Werdêne
	Ti	Wardê		Ti	Werdêne
	A	Wardê		A	Werdêne
	O	Wardê		O	Werdêne
	Ma	Wardê		Ma	Werdêne
	Şima	Wardê		Şima	Werdêne
	Ê	Wardê		Ê	Werdêne
	Xo	Wardê		Xo	Werdêne
Mi		Mi			
To		To			
Ey		Ey			
Ay		Aye			
Ma		Ma			
Şima		Şima			
Îno		Înan			

2.2.3. Hikayeya Demê Ameyoxî

Karê ke mîyanê demê vîyarteyî de ameyê plan kerdene labelê caameyîşê nê karan yan nêbîyo yan zî nêyeno zanayene, bi nê demî yenê vatene. Mavajîme cumleya “Hesen do bişîyêne Dîyarbekir”î ra ma fehm kenê ke şîyayîşê Dîyarbekirî ameyo plankerdiş labelê yan Hesen nêşîyo yan zî şîyayîşê ey nêyeno zanayene.

Karê “roniştene” rê nimûneyî:

Fekê Şankuşî	Meylê Pêroyî
Ez do roniştay.	Ez do roniştêne.
Ti do roniştay.	Ti do roniştêne.
Ti do roniştay.	Ti do roniştêne.
O do roniştay.	O do roniştêne.
A do roniştay.	A do roniştêne.
Ma do roniştay.	Ma do roniştêne.
Şima do roniştay.	Şima do roniştêne.
Ê do roniştay.	Ê do roniştêne.

Karê “werdene” rê nimûneyî:

Fekê Şankuşî				Meylê Pêroyî			
Mi To Ey Ay Ma Şima Îno	do	Ez	buwarday	Mi To Ey Aye Ma Şima Înan	do	Ez	biwerdêne
		Ti	buwarday			Ti	biwerdêne
		Ti	buwarday			Ti	biwerdêne
		A	buwarday			A	biwerdêne
		O	buwarday			O	biwerdêne
		Ma	buwarday			Ma	biwerdêne
		Şima	buwarday			Şima	biwerdêne
		Ê	buwarday			Ê	biwerdêne
		Xo	buwarday			Xo	biwerdêne

2.2.4. Hîkayeya Demê Hirayî

Karê ke mîyanê demê vîyarteyî de zereyê yew demê hîrayî de ameyê kerdene bi nê demî yenê vatene. Hîkayeya demê hîrayî, sey hîkayeya demê nikayinî ya. Mavajîme cumleya "Ez şîyêne kitabxane"yî hem yena manaya "Ben kütüphaneye giderdim" hem zî yena manaya "Ben kütüphaneye gidiyordum" Labelê eke mîyanê na cumle de, zerfanê nê deman ra yew zerfe bêro vatene, mana bena zelale. Mavajîme cumleya "Ez her roje şîyêne kitabxane"yî yena manaya "Ben her gün kütüphaneye giderdim" û cumleya "Ez a game şîyêne kitabxane"yî yena manaya "Ben o an kütüphaneye gidiyordum".

Karê "roniştene" rê nimûneyî:

Fekê Şankuşî	Meylê Pêroyî
Ez niştê ro.	Ez roniştêne.
Ti niştê ro.	Ti roniştêne.
Ti niştê ro.	Ti roniştêne.
O niştê ro.	O roniştêne.
A niştê ro.	A roniştêne.
Ma niştê ro.	Ma roniştêne.
Şima niştê ro.	Şima roniştêne.
Ê niştê ro.	Ê roniştêne.

Karê "werdene" rê nimûneyî:

Fekê Şankuşî			Meylê Pêroyî		
	Ez	Wardê		Ez	Werdêne
	Ti	Wardê		Ti	Werdêne
	Ti	Wardê		Ti	Werdêne
	A	Wardê		A	Werdêne
	O	Wardê		O	Werdêne
	Ma	Wardê		Ma	Werdêne
	Şima	Wardê		Şima	Werdêne
	Ê	Wardê		Ê	Werdêne
	Xo	Wardê		Xo	Werdêne

Zerfê deman ge-ge tayê deman kenê tēmîyan. Mavajîme cumleya “Ez ha siba şina” de îfadeyê “Ez ha şina” cumleya demê nika-yinî ya. Labelê semedo ke cumle de zerfa “siba”yî esta, cumle hetê mana ra demê ameyoxî nîşan dana. Semedo ke şîyayena vatoxî de plankerdişî ra zêde yew qetîyet esto, vatoxî miradê xo winî îfade kerdo. Wina nêbo vatox eşkeno miradê xo bi cumleya “Ez do siba şirî” zî îfade bikero. Labelê qetîyetê na cumle qasê qetîyetê cumleya “Ez ha **siba** şina” çin o. Demanê tēmîyankewteyan rê nimûneyê winasî zaf ê. Mavajîme “A ha **her roj** kitab wanena”, “Mi do **meşte** bivatêne” ûsn.

Peygirê “-êne” fekê Şankuşî de zafane bi şekilê “-ê”yî yo. Labelê Kilîse û Polato de bi şekilê “-êni” zî yeno vatene. Nimûne:

“Mi werdêni.” (Kilîse)

“Ez da/do ronîştayêni.” (Kilîse)

“Ez da/do biûmeyêni.” (Kilîse)

“A omeyêni.” (Polato)

“Ey çay çardêni.” (Polato)

Seke ma cor ra zî îfade kerd; fekê Şankuşî de partîkelê deman zafane karê nêmcetî (kopula) manenê. Labelê demê ameyox û hîkayeya demê ameyoxî de bê nê partîkelan yewna partîkelê “do”yî esto. No “do” sey Mesûro tayê dewan de bi şekilê “da”, Kilîse de hem bi şekilê “do” hem zî bi şekilê “da”, Şêxono Corîn de zî yan bi şekilê “o” yan zî bi şekilê “ro”yî yo. Nimûne:

“O da bumey.” (Mesûro)

“Ez da bimerda.” (Mesûro)

“O do/da biûmeyêni.” (Kilîse)

“Ez o bêrî.” (Şêxono Corîn)

“Ma ro şimi.” (Şêxono Corîn)

Qeteko û Polato de partîkelê “do”yî zafane nêyeno vatiş. Eke bêro vatiş zî yan bi şekilê “o” yan zî bi şekilê “ro”yî yeno telefuzkerdiş. Nimûne:

“Ezo biyomey.” (o)

“Mino buwarday.” (o)

“Ti ro bêrê.” (ro)

"O **ro** bişîyay." (ro)

"O şîyê." (Ø)

"Ez niştê ro." (Ø)

Sey Pîro tayê dewan de partîkelê demê ameyox û hîkayeya demê ameyoxî zafane "**do**" yo. Labelê ge-ge bi şekilê "**ro**"yî zî yeno vatene. Nimûne:

"Ma **ro** non bumi." (Pîro)

Tayê dewan de Partîkelê "**do**"yî semedê şexsê yewhûmarê hî-rêyin yê makî sey "**da**" telafuz beno. Nimûne:

"A **da** bêro." (Cewderey)

"A **da** buro." (Norşîni)

Ma partîkelê "**do**"yî, di dewan de sey "**dê**"yî zî tesbît kerd. Ni-mûne:

"Ez **dê** bimerday." (Hîndîbaba)

"Ê **dê** bişîyayêni." (Kilîse)

Semedê şexsanê "ma" û "şîma", partîkelê deman "**yê**" ge-ge tana sey "**y**" yeno telafuzkerdiş. Nimûne:

"May non wemî." (Polato)

"Şîmay ronişê." (Qeteko)

Seke ma cor ra behs kerd, fekê Şankuşî de preverbê (vergirê) karan cumleyanê pozîtîfan de bê demê ameyox û hîkayeya demê ameyoxî heme deman de peynîya karan de yenê telafuzkerdiş. Labelê Mûrsela de, cumleyanê pozîtîfan de zî semedê heme deman sey kirmanckîya standarde vernîya karan de yenê telafuzkerdiş. Nimûne:

"Ez **rakewta**."

"O **ronişt**."

"A **ronişt**a."

Şêxono Corîn de zî preverbê karan cumleyanê pozîtîfan de hem sey dewa Mûrsela vernîya karan de hem zî sey dewanê bînan pey-nîya karan de yenê telafuzkerdiş. Nimûne:

"O **ronişt**o."

"A **ronişt**a."

"O **rakewto**."

“Ez ništa **ro**.”

“Ti ništa **ro**.”

“A kewta **ra**.”

Fekê Şankuşî de, eke cumle negatîfe bo, preverbê karan sey kirmanckîya standarde semedê heme deman vernîya karî de yenê telafuzkerdiş. Nimûne:

“O **ronênişt**.” (Simaxlû)

“A **ronênişena**.” (Denco)

“Ez **ranêçewtonê**.” (Polato)

“Ma rivê ho **tonêçemî**.” (Qeteko)

Şêxono Corîn û Mûrsela de cumleyanê negatîfan de formê “nê”yî yo ke cumleyan keno negatîf, vernîya preverbê karan de yeno telafuzkerdiş. Nimûne:

“Ez **nêronişt**.” (Şêxono Corîn)

“A **nêronişt**a.” (Şêxono Corîn)

“O **nêrakewto**.” (Mûrsela)

“Ez **nêrakewta**.” (Mûrsela)

Zemîrê “**xo**” Qeteko, Polato û Deşte de sey “**ho**” yeno telafuzkerdiş. Nimûne:

“Ey nonê **ho** war.” (O yemeğini yedi.) (Polato)

“A sevê birardê **ho** mirena.” (O kardeşi için ölü.) (Qeteko)

“**Ho** rê non bîya.” (Kendine ekmek getir.) (Deşti)

Labelê no zemîr di-hîrê îfadeyan de fina sey “**xo**” yo. Nimûne:

“Ê **xo** v **xo** yê.” (Onlar aynı ailedenler.) (Polato)

“Ey nonê ho **xo** r **xo** ardo.” (O yemeğini kendisi getirmiş.) (Qeteko)

Demê ameyox û hîkayeya demê ameyoxî de, gama ke karê “werdene” ancîyeno fekê Şankuşî de vergirê “**bi**” û telafuzê nê karî zafane vurîyenê. Nimûne:

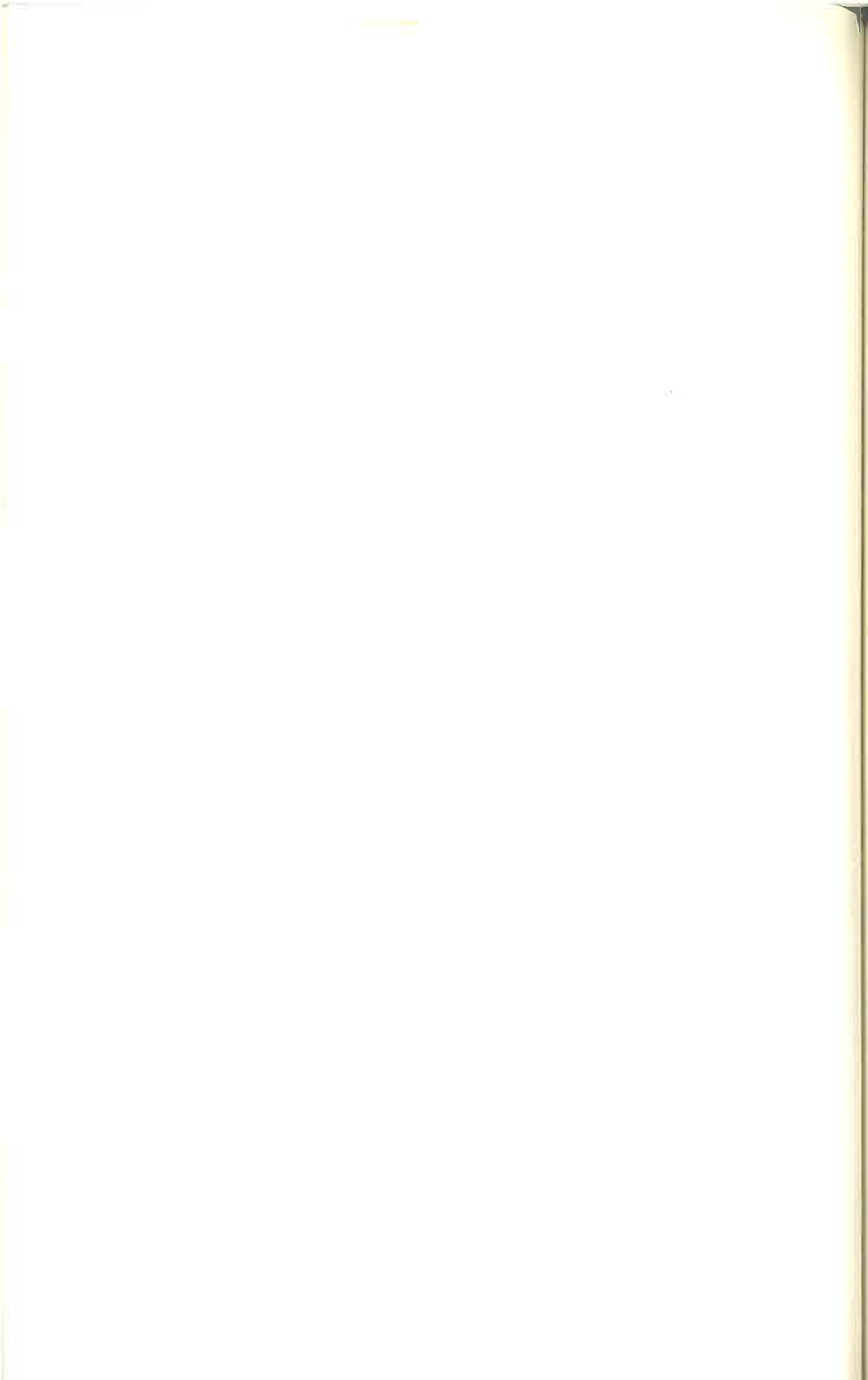
Ez do non **biwerî**. Ez do non **buwerî**. Ez do non **burî**

O do non **biwero**. O do non **buwero**. O do non **buro**

Ma do non **biwerê**. Ma do non **buwerê**. Ma do non **burê/bumi**

Ey do non **biwerday**. Ey do non **buwarday**

BEŞ - III

FERHENGEKÊ FEKÊ ŞANKUŞÎ

Na xebata ferhengekî de, ma fekê Şankuşî ra tayê çekuyî nuştî. Zafaneyê nê çekuyan ferhengê Grûba Xebate ya Vateyî de çin ê. Ma nê çekuyî bi tirkî îzah kerdî û heta ke destê ma ra ame, mîyanê cumleyan de ma nê çekuyan rê nimûneyî zî dayî.

aresîyayeni: dinlenmek

Şo biresîyi. (Git dinlen.)

aresîyayîş (n): dinlenme

aresik, -i: dinlenmiş, yorgun olmayan kimse

No aresik o. (Bu dinlenmiş.)

ari (m): içinde üzüm suyunu çıkarmak veya hayvanlara yem vermek gibi çeşitli amaçlarla yapılan içi oyulmuş tek parça halindeki büyük ağaç parçası

arisî (m): değirmen taşı

Na arisî kalîyê mi viraşta. (Bu değirmen taşını dedem yapmış.)

avirêji (m): içine çökelek konan tulum

Toraqê avirêji zaf rind beno. (Tulum çökeleği çok güzel olur.)

axirî: neyse, neyse ki, sonunda

Axirî ez şîya Dîyarbekir... (Neyse Diyarbakır'a gittim...)

Axirî o şî. (Neyse ki o gitti.)

berarî (n): taş duvarlarda kapı ve pencerelerin üst kısmına konulan ağaç köprü

beserax kerdeni: oyalamak

Mi beserax meke. (Beni oyalama.)

beseraxkerdiş (n): oyalama

Însanan beseraxkerdiş rind nîyo. (İnsanları oyalamak iyi bir şey değildir.)

birareka peyini (m): salı

Ewro rojan ra birareka peyin a. (Bugün günlerden salı.)

birareka verîni (m): pazartesi

Vizê rojan ra birareka verîni bî. (Dün günlerden pazartesi idi.)

cendeni: hayvanlara verilmek üzere meşe, çınar vb. ağaçların yapraklarını kesmek

Şima çend girzeyî velg cend? (Kaç bağ meşe kestiniz?)

→ Velg çerayere/cendene

cendiş (n): hayvanlara verilmek üzere meşe, çınar vb. ağaçların yapraklarını kesme

Cendişê na dare zaf çetin o. (Bu ağacın yapraklarını kesmek çok zordur.)

ceziki (m): ağaçların yapraklarında oluşan siyah toz şeklindeki bir tür bitkisel hastalık

cû (m): genellikle ağaçların kesik ya da delikli kısımlarında oluşan yapışkan bir madde

çepele (n): kedi cinsi hayvanların pisliği

Uca çepeleyê pisînge esto. (Orda kedi pisliği var.)

çeşm (n): göz

Çeşmê to bîyo sûr. (Gözün kızarmış.)

çirêş (n): suyun arktan ayrıldığı kısım

çirmal, -i: su bekçisi

Heqê çirmalî bidê. (Su bekçisinin hakkını veriniz.)

dapoley (zh): karasabanın arkasına takılıp sürülen tarlayı düzleştirmek için kullanılan, ağaç dallarının bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş büyük bağ

dapon (n): karasabana takılıp sürülen tarlayı düzleştirmek için kullanılan ağır ağaç parçası

dardês (n): taş duvarlarda bulunan büyük ağaç parçası

deardeni: başına bela açmak

O do xo rê bîyaro de. (O, [kendi] başına bela açacak.)

deardiş (n): başına bela açma

depirêjteni: gömmek, toprağa vermek

Ey depirêjê. (Onu gömün.)

depirêjtîş (n): gömme, toprağa verme

der (n): zaman (Büyük olasılıkla Arapçadaki "dehr" kelimesiyle aynı köktendir. Çüngüş Kırmancasında "der" kelimesinin kullanım alanı "dem" kelimesine göre daha fazladır. "Dem" sözcüğüne, sadece "geçenlerde" manasına gelen "ê demey" ifadesinde rastladık.)

Ehmedî derê tîya de ban viraşt. (Ahmet bir zamanlar burada ev yaptı.)

der-deri (zr): zaman zaman, bazen

O der-deri yeno tîya. (O bazen buraya gelir.)

derav (n): dikiş (kurmanckî de "dirûn")

Deravê ney rind nêbîyê. (Bunun dikişleri güzel olmamış.)

desberi ameyeni: elinden gelmek

Ey desberi heme çî yeno. (Onun elinden her şey gelir./O beceriklidir.)

desberiameyîş (n): elinden gelme

dimiderg (n): tava

No dimiderg verên o. (Bu tava eskidir.)

dûl (n): sopa ve çubuklarla oynanan bir çocuk oyunu

gozek (n): akrep

O gozekî ra terseno. (O akrepten korkar.)

helek, -i: hasta

helek bîyeni: hasta olmak

O helek bîyo. (O hasta olmuş.)

helekbîyayîş (n): hasta olma

hewilnayeni: yerini değiştirmek, başka yere taşımak

Na awe bihewilne. (Bu suyun yerini değiştir.)

Nê xeleyî bihewilne zere. (Bu buğdayı içeri taşı.)

hewilnayîş (n): yerini değiştirme, başka yere taşıma

Hewilnayîşê na awe asan o. (Bu suyun yerini değiştirmek kolaydır.)

hewnik, -i: çok uyuyan, uykulu

A zaf hewnik a. (O çok uykuludur.)

hîriş (n): ağızdan (hayvanın doğumundan sonraki ilk sütünden) yapılan bir tür yiyecek

kerx (n): küf

No kerox o. (Bu küftür.)

kerixîyayeni: küflenmek

No nan kerixîyayo. (Bu ekmek küflenmiş.)

kerixîyayîş (n): küflenme

kesmêlik, -i: uykusu gelen, uyuklayan

kesmêlik bîyeni: uyuklamak

Ti çende kesmêlik bîyê? (Ne kadar da uyukluyorsun?)

kesmêlikbîyayîş (n): uyuklama

kornî (m): sıvı sümük

Na kornî kamî eşta tîya? (Bu sümügü kim buraya atmış?)

laçi kewteni: yalvarmak

Ez zaf kewta laçi la a fina şî. (Çok yalvardım fakat o yine de gitti.)

laçikewtiş (n): yalvarma

leri (m): loğ, yuvak

leri kerdeni: loğlamak

Şima serê banî leri kerd? (Damı loğladınız mı?)

lerikerdiş (n): loğlama

Lerikerdişê serê banî muhîm o. (Damı loğlamak önemlidir.)

lewlês, -i: yeme içme konusunda nefesine hakim olamayan, açgözlü (genellikle hayvanlar için kullanılan bir ifade)

Na manga zaf lewlês a. (Bu inek çok açgözlüdür.)

leyri kerdeni: yuvarlamak

Ma a sî leyri kerdî. (Biz o taşı yuvarladık.)

leyrikerdiş (n): yuvarlama

lêsteni: yalamak

Verg ke beno vêşan linga xo lêseno. (Kurt acıkınca ayağını yalar.)

lêstiş (n): yalama

lîm (n): iltihap

lîm girewteni: iltihaplanmak

Gişta mi lîm girewto. (Parmağım iltihap bağlamış.)

lîmgirewtiş (n): iltihaplanma

lolik (n): solucan

No lolik zaf derg o. (Bu solucan çok uzun.)

maşiki (m): maş

Ma ewro maşiki pewte. (Bugün maş pişirdik.)

mazî (n): meşe mazısı

mor (n): somurtkanlık

Morê ey çin o. (Onda somurtkanlık yok.)

morikin, -i: somurtkan

A zaf morikin a. (O çok somurtkandır.)

mor kerdeni: somurtmak

No merdim zaf mor keno. (Bu adam çok somurtuyor.)

morkerdiş (n): somurtma

Morkerdiş rind nîyo. (Somurtmak iyi değildir.)

nef (n): fayda

Nefê nê ilacan çin o. (Bu ilaçların faydası yok.)

pelwe (m): kar tanesi

Pelweyê na vewre zaf gird ê. (Bu karın taneleri çok büyük.)

pey şîyayeni: (sıvı) sızdırmak

No hilke pey şino. (Bu kova [sıvı] sızdırıyor.)

peyşîyayîş (n): (sıvı) sızdırma

pêhesîyayeni: farkına varmak

Ez pêhesîyaya ke o çin o. (Farkına vardım ki o yok.)

pêhesîyayîş (n): farkına varma

piriteni: gömmek, toprağa vermek

Ma toraqê xo pirito herre. (Çökeleşimizi toprağa gömmüşüz.)

piritîş (n): gömme, toprağa verme

pişik (n): kuru sümük

No pişik kamî eşto tîya? (Bu sümüğü kim buraya atmış?)

pincewr (n): yumak halinde olan bir diken bitkisi

pîlek, -i: lider, önder

Pîlekê înan ame. (Onların lideri geldi.)

pîya (m): ağaçlarda oluşan bir tür mantar (Eskiden kavak külü ile birlikte kaynatılıp kurutulduktan sonra çakmak taşı yardımıyla ateş yakmak için kullanılırdı.)

posayeni: beklemek, beklenti içinde olmak

Ey ra kar mepose. (Ondan iş bekleme.)

posayîş (n): bekleme, beklenti içinde olma

qey nê: hiç değilse

Qey nê Elî biameyêne. (Hiç değilse Ali gelseydi.)

qiniste (n): kalça kemiği

Qinisteyê ey şikiyayo. (Onun kalça kemiği kırılmış.)

qirik (n): içinde sarımsak, susam vb. yiyeceklerin dövüldüğü havan

No qirik zaf hurdfî yo. (Bu havan çok küçük.)

qusûncî (m): tırnak makası

A qusûncîya xo kesî nêdana. (O tırnak makasını kimseye vermez.)

req (n): fişeklik

Reqê ey veng o. (Onun fişekliği boş.)

rîçi (m): ısırğan otu

Na rîçi bîya qerte. (Bu ısırğan otu kartlaşmış.)

robar (n): 1) ırmak, nehir; akarsu 2) yıkanma ve çamaşır yıkama zamanı, yunak

robar kerdeni: banyo yapmak

To robar kerd? (Banyo yaptın mı?)

robarê pancêsî (n): genel temizlik

Ewro robarê pancêsî yo. (Bugün genel temizlik günüdür.)

robarkerdiş (n): banyo yapma

rocendeni: doğramak

Piyazê xo hurdî rocene. (Soğanını küçük doğra.)

rocendiş (n): doğrama

sersoqîn (n): tokmak

No sersoqîn zaf şenik o. (Bu tokmak çok hafif.)

serweşî kerdeni: hal hatır sormak, merhabalaşmak

Ma pîya serweşî kerde. (Birbirimize hal hatır sorduk.)

serweşîkerdiş (n): hal hatır sorma, merhabalaşma

sipe (n): erkek köpek

No sipe zaf har o. (Bu köpek çok yaramazdır.)

sitorzîn (n): süt için ince bezden yapılan süzgeç, süzek

Ê sitorzîni bîya. (O süzgeç getir.)

soqîn (n): dibek, soku

No soqîn zaf gird o. (Bu soku çok büyük.)

soxeke, -i: meret

şavî (n): yamaç

No şavî de her çiçege esta. (Bu yamaçta her çiçek bulunur.)

şeqal (n): kayalıklarda oluşan büyük yarık

No şeqal xeylê derg o. (Bu yarık epey uzun.)

şewra (n): sabah

A no şewra şî. (O bu sabah gitti.)

şêrt (n): dilim

şêrtî kerdeni: dilimlemek

Na saye şêrtî bike. (Bu elmayı dilimle.)

şêrtikerdiş (n): dilimleme

şomîn (n): çınar yaprağı

Ma emser şomîn nêcend. (Bu sene çınar yaprağı kesmedik.)

şonqiliki-I (m): çınar ağacı tohumunun her bir tanesi veya büyük meşe mazılarına verilen ad

şonqiliki-II (m): koyunların arka bacaklarında yumak olmuş sert pislik tanesi

taykeş: 1.ters 2.denk olmayan

Solê ey taykeş ê. (Onun ayakkabıları ters.)

ver fisteni: (birinin) aklına koymak, birine bir şey telkin etmek

No kar Heseni fist to ver neke? (Bu işi Hasan koydu senin aklına değil mi?)

verfistiş (n): (birinin) aklına koyma, birine bir şey telkin etme

vervêri (m): yılan derisi

Na vervêri mi vizêr dî. (Bu yılan derisini dün gördüm.)

vewrive (m): kar helvası (kara pekmez karıştırılarak yapılan yiyecek)

vilçik (n): çapak

vilçik kerdeni: çapaklanmak

Çimê ey tim vilçik keno. (Onun gözü her zaman çapak tutar.)

vilçikkerdiş (n): çapaklanma

weray, -i: iştahlı

No ga zaf weray o. (Bu öküz çok iştahlı.)

xamuri (m): büyük tahta kaşık, kepçe

Ez bê xamuri mird nêbena. (Ben kepçe olmadan doyamam.)

xijiki (m): kayak

xijiki kerdeni: kayak yapmak

Ê şinê xijiki kenê. (Onlar kayak yapmaya gidiyorlar.)

xijikikerdiş (n): kayak yapma

Seke cor ra aseno Fekê Şankuşî de mesderê karan hem "-eni"/"-yeni" yo hem zî "-iş"/"-yîş" o. Her çende ma cor ra karî bi mesderê "-eni"/"-yeni", nameyî bi mesderê "-iş"/"-yîş"î nîşan dayê zî mabênê nê mesderan de hetê mana ra yew ferq çin o. Fekê Şan-

kuşî de her di mesderî zî hem karan hem zî nameyan nişan danê.
Nimûneyî:

Semedê nameyan nimûneyî:

hewilnayeni (m): yerini değıstirme, başka yere taşıma

hewilnayîş (n): yerini değıstirme, başka yere taşıma

Hewilnayena velgî zaf çetin a. (Yaprakları başka yere taşımak çok zordur.)

Hewilnayîşê velgî zaf çetin o. (Yaprakları başka yere taşımak çok zordur.)

roniştene (m): oturma

roniştîş (n): oturma

Roniştene ey di esalet esto. (Onun oturuşunda asalet var.)

Roniştîşê ey di esalet esto. (Onun oturuşunda asalet var.)

şiyayeni (m): gitme

şiyayîş (n): gitme

Şiyayena ey ma rijnayîmi. (Onun gidişi bizi yıktı.)

Şiyayîşê ey ma rijnayîmi. (Onun gidişi bizi yıktı.)

wendeni (m): okuma

wendiş (n): okuma

Wendena ey zaf rind a. (Onun okuması çok iyidir.)

Wendişê ey zaf rind o. (Onun okuması çok iyidir.)

Semedê karan nimûneyî:

hewilnayeni: yerini değıstirmek, başka yere taşımak

hewilnayîş: yerini değıstirmek, başka yere taşımak

Nê velgî bihewilnê cor. (Bu yaprakları yukarıya taşıyın.)

roniştene: oturmak

roniştîş: oturmak

O peynî di ronişt. (O arkada oturdu.)

şiyayeni: gitmek

şiyayîş: gitmek

A şî sûke. (O çarşıya gitti.)

wendeni: okumak

wendiş: okumak

Ey çar serrî mekteb wend. (O dört yıl okul okudu.)

PEYNÎ

Semedê dayîşşinasnayîşê tayê xususîyetanê fekê Şankuşî, ma heme dewanê kirmancan yê Şankuşî ser o yew cigêrayîş kerd. Nê cigêrayîşê xo de ma çewres ra zêde kesan reyde roportajî kerdî.

Bi na xebate, hem hetê vurîyayîşê veng an ra fekê Şankuşî ame şinasnayene hem zî fekê Şankuşî de goreyê deman antişê karan ameyî îzah kerdene. Yewna ma ferhengekê fekê Şankuşî amade kerd.

Peynîya cigêrayîşê xo de ma resayê nê netîceyan:

1. Mabênê fekê Şankuşî û kirmancîya standarde de vurîyayîşê veng anê **“ar-er”**, **“c-g”**, **“c-j”**, **“ç-k”**, **“i-e”**, **“în/in-ên/in”**, **“îni/ey-îye”**, **“om-am”**, **“on-an”**, **“r-d”**, **“s-ş”** û **“v-b”** yî estê. Tayê vengî zî cayê xo vurnenê (*métathèse*). Mavajîme **“cîsn-cîns”**, **“esmer-emser”**, **“nemir-nerm”**.

2. **“C”**yo ke **“g”** yî ra vurîyeno û **“ç”**yo ke **“k”** yî ra vurîyeno raste-rast vengê **“c”** û **“ç”** yî nîyê. Telafuzê nê veng an cîyayo.

3. Peygirê **“-e”** yî yo ke kirmancîya standarde de makîtîya çekuyan nîşan dano, fekê Şankuşî de beno **“-i”**.

4. Fekê Şankuşî de gama ke îzafeyê nameyan virazîyenê, çekuyê makî tayê dewan de bi formê **“-a”** tayê dewan de zî bi formê **“-ay”** virazîyenê. Mavajîme **“gula wesarî”**, **“veyvay ma”**, **“deway Ehmedî”**.

5. Fekê Şankuşî de gama ke îzafeyê sifetan virazîyenê, çekuyê ke nêrî yê û bi herfa vengine qedîyenê bi formê **“-wo”** yî virazîyenê. Mavajîme **“birawo pîl”**, **“dûwo sardin”**.

6. Îzafeyê ke halê anteyî de yê û îzafeyê rêzilkî fekê Şankuşî de bi formanê **“-dê”** û **“-da”/“-day”** virazîyenê. Mavajîme **“berdê sûrî ra”**, **“veyvda pîlî ra”**, **“dewda/dewday ma di”**, **“destikê berdê sûrî”**, **“muxtarê dewda/dewday Pîronî”**.

7. Fekê Şankuşî de eke îzafeyê nameyan nedîyar bê, bi formanê **“-êdê”** û **“-êda”/“-êday”**, eke îzafeyê sifetan nedîyar bê, bi formanê **“-êda”** û **“-êdo”** yî virazîyenê. Mavajîme **“birayêdê Ehmedî”**,

“darêda/darêday ma”, “dewêda verîni”, “bonêdo sipî”.

8. Fekê Şankuşî de sifetî goreyê kerdoxanê xo yan benê nêrî yan benê makî yan zî benê zafhûmarî. Mavajîme “O **gird** nîyo”, “A **girdi** nîya”, “Şima **girdî yê**”, “Ê **girdî** nîyê”.

9. Fekê Şankuşî de, partîkelê deman zafane karê nêmcetî (kopula) manenê. Mavajîme:

Karo Nêmcet Partîkelê Demê Nikayinî Partîkelê Demê Ameyoxî

Ez o	Ezo wani	Ezo buwerî
Tî yê	Tî yê wenê	Tî yê buwerê
Tî ya	Tî ya wena	Tî ya buwera
Û wo	Û wo weno	Û wo buwero
A wa	A wa wena	A wa buwero
Ma yîmi/yê	Ma yê wenî/wemî	Ma yê buwerê/bumi
Şima yê	Şima yê wenê	Şima yê buwerê
Î yê	Î yê wenê	Î yê buwerê

10. Fekê Şankuşî de, semedê antişê demê ameyox û hikayeya demê ameyoxî, nê varyantê partîkelan estê: “**do**”, “**da**”, “**dê**”, “**ro**”, “**o**”.

11. Fekê Şankuşî de, preverbê karan cumleyanê pozîtifan de bê demê ameyox û hikayeya demê ameyoxî heme deman de peynîya karan de yenê telafuzkerdiş. Mavajîme “O nişt **ro**”, “A kewta **ra**”.

12. Fekê Şankuşî de partîkelê demê nikayinî, demê hîra û nikayinî pê ra kenê cîya.

13. Fekê Şankuşî de mesderê karan hem “-eni”/“-yeni” yo hem zî “-iş”/“-yîş” o.

ÇIMEYÎ

A) Kitabî

Erdem, Turan & Erdem, Orhan; *Türkçe Açıklamalı Kürtçe Dil Dersleri-Zazaca Hikayeler/Dersên Zuwenê Kurdi-Zazaki û Sonîki*, İkinci baskı, Weşanên Arya, İstanbul, 2012.

Grûba Xebate ya Vateyî; *Rastnuştîşê Kirmanckî (Zazakî)*, Çapa 2., Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2012.

Grûba Xebate ya Vateyî/Vate Çalışma Grubu; *Ferhengê Kirmanckî (Zazakî)-Tirkî/Kirmancca (Zazaca)-Türkçe Sözlük*, Amadekarê Çape/Basıma hazırlayanlar: M. Malmîsanij, Mehmet Uzun, J. Îhsan Espar, Çapa çarine/Dördüncü basım, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2011.

Gündüz, Deniz; *Türkçe Açıklamalı Kürtçe-Kirmancca/Zazaca Dil Dersleri*, 3. Basım: Vate Basın Yayın Dağıtım, İstanbul, 2013.

Lezgîn, Roşan; *Dersê Ziwani*, Çapa Yewine, Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir, 2012.

Lezgîn, Roşan; *Ferhengê Kurdî (Zazakî)-Tirkî & Türkçe-Kürtçe (Zazaca) Sözlük*, Çapa Yewine, Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir, 2013.

Lezgîn, Roşan; *Ji bo Kurmancan bi Awayê Muqayeseyî Gramera Kirdkî (Zazakî)*, Çapa Yekem, Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir, 2013.

Malmîsanij, M.; *Kürtçede Ses Değişimi*, Birinci Baskı, Vate Yayınevi, İstanbul, 2013.

Malmîsanij, M.; *Kurmancca ile Karşılaştırmalı Kirmancca (Zazaca) Dilbilgisi*, Vate Basın Yayın Dağıtım, İstanbul, 2015.

Vate Çalışma Grubu/Grûba Xebate ya Vateyî; *Türkçe-Kirmancca (Zazaca) Sözlük/Ferhengê Tirkî-Kirmanckî (Zazakî)*, Amadekarê Çape/Basıma hazırlayanlar: M. Malmîsanij, Mehmet Uzun, J. Îhsan Espar, Dördüncü basım/Çapa çarine, Vate Yayınevi/Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2011.

Yıldız, Pınar; *Mehelî û Kirmanckîya Înan*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul, 2017.

B) Nuşteyê Kovar û Rojnameyan

Can, Mutlu; “*Bîblîyografyaya Sanikanê Kurdkîya Kirmanckî (Zazakî) -II-*”, Vate: Kovara Kulturî, Dewreyo Dîyin, Hûmare: 47, Îstanbul, Zimistan 2016, r. 115-165.

Çelîkten, Mehemed; “*Çoyondê Polaton a Di Rojî û Jû Şewi -1-*”, Newepel: Rojnameyo Kulturî, Hûmare: 51, Dîyarbekir, Gulane 2013, r. 5.

Çelîkten, Mehemed; “*Çoyondê Polaton a Di Rojî û Jû Şewi -2-*”, Newepel: Rojnameyo Kulturî, Hûmare: 52, Dîyarbekir, Hezîrane 2013, r. 5.

Çelîkten, Mehemed; “*Çoyondê Polaton a Di Rojî û Jû Şewi -3-*”, Newepel: Rojnameyo Kulturî, Hûmare: 53, Dîyarbekir, Temmuze 2013, r. 3.

Çelîkten, Mehemed; “*Çoyondê Polaton a Di Rojî û Jû Şewi -4-*”, Newepel: Rojnameyo Kulturî, Hûmare: 54, Dîyarbekir, Tebaxe 2013, r. 7.

Çelîkten, Mehemed; “*Şençûş û Dewê Şençûşî*”, Newepel: Rojnameyo Kulturî yo 15 Roje, Hûmare: 41, Dîyarbekir, Teşrîne 2012, r. 5.

Wisifê Qelbînî, “*Semînera yew Japonî û Dimilkî*”, Armanc, Hejmar: 73-74, Stockholm, Hezîran-Tîrmeh 1987, r. 5-7.

C) Roportaj û Qiseykerdişê Xususî

Ali Demirkol dewa Qeteko (Ormançayı) ra yo. Şeştî û hewt serre yo. Ey mekteb nêwendo la wendiş û nuştîşê ey esto. Kirmanckî, tirkî û tayê zî kurmanckî zano. Citkar o, dewa xo de maneno. Ma 14.09.2013 de Qeteko de ey reyde qisey kerdî. Ey ma rê yew sanike vate.

Ali Osman Arisoy dewa Babayo (Albayrak) ra yo. Hîris û heşt serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî û tirkî zano. Citkar o, dewa xo de maneno. Ma 05.10.2017 de Şankuş de ey reyde roportaj kerd.

Bego Akdemir (Hacı) dewa Deşti (Balcılar) ra yo. Pancas û hewt serre yo. Ey hîrê serrî mekteb wendo. Kirmanckî, kurmanckî û tirkî zano. Citkar o, dewa xo de maneno. Ma 29.09.2017 de Çêrmuge de ey reyde roportaj kerd.

Cebrail Alakoyun dewa Adeş (Değirmensuyu) ra yo. Çewres û new serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî û tirkî zano. DSÎ de karker o, dewa xo de maneno. Ma 05.10.2017 de Adeş de ey reyde ro-

portaj kerd.

Cuma Tirpan dewa Bosmon (Koçören) ra yo. Hewtay û di serre yo. Ey mekteb nêwendo. Kirmanckî û tirkî zano. Citkar o, dewa xo de maneno. Ma 25.09.2017 de Çêrmuge de ey reyde roportaj kerd.

Hasan Demirkol dewa Qeteko (Ormançayı) ra yo. Hewtay û çar serre yo. Ey mekteb nêwendo. Kirmanckî û tayê zî tirkî zano. Citkar o, dewa xo de maneno. Ma 18.09.2013 de Qeteko de ey reyde qisey kerdî. Ey ma rê di sanikî vatî.

Hasan Kış dewa Sersap (Çataldut) ra yo. Vîst û heşt serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî û tirkî zano. Citkar o, dewa xo de maneno. Ma 05.10.2017 de telefonî reyde ey ra melumat girewt.

Hilmi Yılmaz dewa Akreki (Yazyaşmuru) ra yo. Çewres û new serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî û tirkî zano. Citkar o, dewa xo de maneno. Ma 05.10.2017 de telefonî reyde ey ra melumat girewt.

Hüseyin Arslanca dewa Înçoyî (Yeniköy) ra yo. Hewtay serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî, tirkî û tayê zî îtalyankî zano. Dewa xo de maneno. Ma 03.10.2017 de Înçoyî de ey reyde roportaj kerd.

İbrahim Arslanca dewa Qere Kilîse (Karakaya) ra yo. Des û şeş serre yo. Hîrê serrî yo ke lîse waneno. Kirmanckî û tirkî zano. Wendekar o. Ma 29.09.2017 de Çêrmuge de ey reyde roportaj kerd.

İlhami Temur dewa Mesûro (Yayginkonak) ra yo. Çewres serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî û tirkî zano. Citkar o, dewa xo de maneno. Ma 05.10.2017 de Şankuş de ey reyde roportaj kerd.

Kahraman Altunkanat dewa Xandere (Handere) ra yo. Çewres û çar serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî û tirkî zano. Muxtar o, dewa xo de maneno. Ma 03.10.2017 de Şankuş de ey reyde roportaj kerd.

Mehmed Ali Çelikten dewa Qeteko (Ormançayı) ra yo. Pancas û new serre yo. Ey yew serre mekteb wendo. Kirmanckî û tirkî zano. Citkar û bazirgan o, dewa xo de maneno. Ma 11.02.2014 de Qeteko de ey reyde qisey kerdî. Ey ma rê di sanikî vatî.

Mehmet Ayhan dewa Înceawut (Üçpınar) ra yo. Çewres û panc serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî û tirkî zano. Citkar o, dewa

xo de maneno. Ma 05.10.2017 de telefonî reyde ey ra melumat girewt.

Mehmet Bozdağ dewa Kundecî (Güneydere) ra yo. Çewres û şeş serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî û tirkî zano. Hem citkar o hem şofor o. Dewa xo de maneno. Ma 25.09.2017 de Çêrmuge de ey reyde roportaj kerd.

Mehmet Güloğlu dewa Xoya (Geçitköy) ra yo. Şeştî û heşt serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî û tirkî zano. Semedo ke ey panc serrî kitabî rotê, derheqê kitaban de melumatê ey baş o. Esnaf o, Şankuş de maneno. Ma 03.10.2017 de Şankuş de ey reyde roportaj kerd.

Mehmet Hanifi Çelikten dewa Qeteko (Ormançayı) ra yo. Pancas serre yo. Ey mekteb nêwendo la wendiş û nuştîşê ey esto. Kirmanckî û tirkî zano. Ma 08.09.2013 de Qeteko de ey reyde qîsey kerdî. Ey ma rê heşt sanikî vatî.

Mehmet Remzi Ayhan dewa İngije (Yenice) ra yo. Çewres û di serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî û tirkî zano. Citkar o, dewa xo de maneno. Ma 03.10.2017 de Şankuş de ey reyde roportaj kerd.

Musa Kara (Musayê Loqî) dewa Polato (Polatuşağı) ra yo. Heştay û panc serre yo. Ey hîrê serrî mekteb wendo. Kirmanckî û tirkî zano. Nika Mêrsîn de maneno. Verê xeylê serran ey di dewreyî muxtarîyeya dewa Polato kerda. Ma 12.09.2012 de Dûllo de ey reyde qîsey kerdî. Ey derheqê verênanê Polato de xeylêk melumat da ma.

Nazim Çelikten dewa Qeteko (Ormançayı) ra yo. Şeştî serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî, tirkî û tayê zî kurmanckî zano. Şaîr o, dewa xo de maneno. Ma 13.09.2013 de Qeteko de ey reyde qîsey kerdî. Ey ma rê new sanikî vatî.

Nihat Topçu dewa Simaxlû (Sağtepe) ra yo. Çewres û di serre yo. Ey mektebo mîyanên qedênayo. Kirmanckî û tirkî zano. Beqal o, Çêrmuge de maneno. Ma 25.09.2017 de Çêrmuge de ey reyde roportaj kerd.

Osman Polat dewa Tiryo (Çaybaşı) ra yo. Şeştî serre yo. Ey mekteb nêwendo la wendiş û nuştîşê ey esto. Kirmanckî û tirkî zano. Citkar o, dewa xo de maneno. Ma 05.10.2017 de Tiryo de ey reyde roportaj kerd.

Ömer Arslanca dewa Saladîno (Türkmen) ra yo. Çewres û hîrê

serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî û tirkî zano. Citkar o, dewa xo de maneno. Ma 25.09.2017 de Çêrmuge de ey reyde roportaj kerd.

Ramazan Akat (Remoyê Hesenê Qeteki) dewa Qerejo (Norşîni/Kûlbastî) ra yo. Heştay serre yo. Ey hîrê serrî mekteb wendo. Kirmanckî, tirkî û kurmanckî zano. Nika Mêrsîn de maneno. Ma 23.12.2012 de Qerejo de ey reyde qisey kerdî. Ey derheqê verênanê Polato de xeylêk melumat da ma.

Ramazan Durmuş dewa Norşîni (Kûlbastî) ra yo. Vîst û yew serre yo. Ey lîse qedênaya, dest bi unîversîte keno. Kirmanckî û tirkî zano. Wendekar o. Ma 29.09.2017 de Çêrmuge de ey reyde roportaj kerd.

Sabri Özden dewa Simaxlû (Sağtepe) ra yo. Çewres û panc serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî û tirkî zano. Hem citkar o hem şofor o. Dewa xo de maneno. Ma 25.09.2017 de Çêrmuge de ey reyde roportaj kerd.

Sadık Yiğit dewa Mürsela (Kesikköprü) ra yo. Pancas û di serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî û tirkî zano. Operatorê makîna yo. Ma 03.10.2017 de Şankuş de ey reyde roportaj kerd.

Serdar Akdağ dewa Kilîse (Akbaşak) ra yo. Vîst û hewt serre yo. Ey Unîversîteya Artukluyî ya Mêrdînî de kirmanckî ser o lîsanso berzo bêtez qedênayo. Kirmanckî û tirkî zano. Dîyarbekir de maneno. Ma 27.09.2017 de Dîyarbekir de ey reyde roportaj kerd.

Seyfettin Akmeşe dewa Derdery (İbikkaya) ra yo. Hîris û new serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî û tirkî zano. Citkar o, dewa xo de maneno. Ma 03.10.2017 de Şankuş de ey reyde roportaj kerd.

Süleyman Yiğitalp dewa Pîro (Atalar) ra yo. Pancas û hewt serre yo. Ey mekteb nêwendo la wendiş û nuştîşê ey esto. Kirmanckî û tirkî zano. Hem citkar o hem şofor o. Dewa xo de maneno. Ma 25.09.2017 de Çêrmuge de ey reyde roportaj kerd.

Şadi Şimşek dewa Lirni (Aydınlı) ra yo. Şeştî serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî û tirkî zano. Citkar o, dewa xo de maneno. Ma 03.10.2017 de Şankuş de ey reyde roportaj kerd.

Veysel Yıldızhan dewa Şêxonê Corînî (Yukarı Şeyhler) ra yo. Vîst û hewt serre yo. Mamostayê bîyolojî yo. Licê de derse dano. Ey Unî-

versîteya Artukluyî ya Mêrdînî de kirmanckî ser o lîsanso berzo bitez qedênayo. Kirmanckî û tirkî zano. Dîyarbekir de maneno. Mi telefonî reyde ey ra zaf rey melumat girewt.

Yakup Elmastaş dewa Gazo (Çınarköy) ra yo. Vîst û hewt serre yo. Ey unîversîte de beşê edebîyatî qedênayo. Kirmanckî û tirkî zano. Dewa xo de maneno. Ma 05.10.2017 de dewa Gazo de ey reyde roportaj kerd.

Yaşar Ayhan dewa Mamûdo (Gökçepelit) ra yo. Çewres û panc serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî û tirkî zano. Muxtar o, dewa xo de maneno. Ma 03.10.2017 de Şankuş de ey reyde roportaj kerd.

Yaşar Karaağaç dewa Cewderey (Arpadere) ra yo. Pancas û yew serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî û tirkî zano. Citkar o, dewa xo de maneno. Ma 03.10.2017 de Şankuş de ey reyde roportaj kerd.

Yılmaz Aslanhan dewa Denco (Elmadere) ra yo. Pancas û panc serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî û tirkî zano. Citkar o, dewa xo de maneno. Ma 25.09.2017 de Çêrmuge de ey reyde roportaj kerd.

Yusuf Yerlikaya dewa Hîndîbaba (Hindibaba) ra yo. Pancas û di serre yo. Ey mektebo mîyanên qedênayo. Kirmanckî û tirkî zano. Muxtar o, dewa xo de maneno. Ma 03.10.2017 de Şankuş de ey reyde roportaj kerd.

Zülfükar Bozkuş dewa Denco (Elmadere) ra yo. Hewtay û panc serre yo. Ey mekteb nêwendo. Kirmanckî û tirkî zano. Dewa xo de maneno. Ma 17.09.2013 de Denco de ey reyde qîsey kerdî. Ey ma rê yew sanike vate.

Zülfükar Kızılyılmaz dewa Sefero (Seferuşağı) ra yo. Heştay û çar serre yo. Ey mekteb nêwendo. Kirmanckî û tirkî zano. Dewa xo de maneno. Ma 05.10.2017 de Sefero de ey reyde roportaj kerd.

Zülküf Arslanca dewa Qeteko (Ormançayı) ra yo. Çewres û çar serre yo. Ey dibistane qedênaya. Kirmanckî, tirkî û tayê zî kurmanckî zano. Citkar û şofor o, dewa xo de maneno. Ma 29.09.2015 de dewa Tiryo de ey reyde qîsey kerdî. Ey ma rê panc sanikî yewna hîkayeya Narîn û Yadoyî vate.

ÎLAWEYÎ

ÇOYONDÊ POLATON A DI ROJÎ, JÛ ŞEWI¹

Ez, Mametê Mistifayê Evdullay onê. Ezo qezayê Dîyarbeçirî, **Şençuş** ra dewa Qeteko ri nişani ro. Qeteko, hetani verdê da-vîst **serro** mezraya Polato vî. Da-vîst serrî yo ki Polato ra bîya cîya, bîya dewi. Polato kî **pîremondê ma ri** dewa en verîni û en silasnayî ya.

Min û **ombazondê hû wa** her iminonî, **rojê şûmî çoyo** ra **çêf** û **ceyrayîş**. **Esmer** kî min û çend ombazon a 21-22yê tebaxi ri şîmî ceyrayîş. No ceyrayîş di, **omzayê** mi Ridwan kî **min a vi**. **Nişka** ez no nuştayê **ho** ri wazani **ki**, nê ceyrayîşdê **ma ri çiyê** ki **çewtê** mi çim, bahsê îno **biçî**. Daha dima kî heqdê cografya, tarîh, neseb, zuwen û dîndê nê cayon di çiyê ki mi tespît **çardî**, îno ser o **hevê** binusî.

Jê serê **şewrayê** iminonî vi. Rojo ra vîst û jîyê (21) tebaxi vi. Mi

¹Semedê nusxayanê verênan yê nê nuştayî çimeyî:

Çelîkten, Mehemed; "Çoyondê Polaton a Di Rojî û Jû Şewi -1", Newepel: Roj-nameyo Kulturî, Hûmare: 51, Dîyarbekir, Gulane 2013, r. 5.

Çelîkten, Mehemed; "Çoyondê Polaton a Di Rojî û Jû Şewi -2", Newepel: Roj-nameyo Kulturî, Hûmare: 52, Dîyarbekir, Hezîrane 2013, r. 5.

Çelîkten, Mehemed; "Çoyondê Polaton a Di Rojî û Jû Şewi -3", Newepel: Roj-nameyo Kulturî, Hûmare: 53, Dîyarbekir, Temmuze 2013, r. 3.

Çelîkten, Mehemed; "Çoyondê Polaton a Di Rojî û Jû Şewi -4", Newepel: Roj-nameyo Kulturî, Hûmare: 54, Dîyarbekir, Tebaxe 2013, r. 7.

Şençuş: Şankuş

serro: serran

pîremondê ma ri: dormeyê ma de

ombazondê hû wa: bi embazanê xo

iminon: hamnan

rojê: rojêk

çoyo: koyan

çêf: keyf

ceyrayîş: gêrayîş

esmer: emser

omza: emiza

min a vi: mi reyde bi.

nişka: nika

ho: xo

ki: ke

ri: de

çewtê: kewtê

biçî: bikerî

çardî: kerdî

hevê: tayê

Jê (n): yew

şewra: şewdir

lezi-lezi vazda bonî ser, mi **veyn** da Ridwanî. Mi ci ra va "Ridwan! To çinayê ho çardo **hadire**, ma **hîni** şimi?" Ridwanî va "Mi çinayê ho **şon** di **çar** hadire. Hadê ti kî **hadire vi** ma şimi." Ey kî **ona** va, mi ho **dêsondê sîyino ser di** eş, hemo **şiyonê** zere. Mi di be-tanîyey çardî jê torbî zere, mi qemeraya ho **ciroti**. Wexto ki mi be-tanîyey vistî torbe, maya mi mi ra va "Bayê! Eki mi ra vonê şewi çoyon a mevîndê." Mi kî va "Dayê dayê! **Teva nêveno** ha. Çi çî esto çoyon a, **jû** şewi vindimi."

Mi torbe eş ho paştî, şiyonê **bondê omikta ho** ver. Ridwanî kî fîşeko ra pir jê req **jiney** qirme cirot ho dest a, ome bonî ver. Aja ra kî mi, birayê mi, omzayê mi, dezayê mi, derê mi ma çinayê wardeni cirot, herê ho bar çard û neyaymî ray ra.

Ma resaymî dewi pey, ma **peyka** çinayê ho pêro **mar**. Ma di ombazê ho pawîtê. Ombazî kî Çêrmûgi ra resay ma, hîni heme çî bi temom. Hetani rezo pey ma **nada** ho pey **nêra**. Rezo pey ri kî mi nada dewi, mi qemeraya ho veti, dî-ri **fitirafi** ontî.

Nişka ez şima rê hevê bahsê cografyaya nê dewo biçî.

Polaton û Qeteko Dîyarbeçir ra se û poncas (150) km (çilometre), Şençuş ra kî heris (30) km dûrî yê. **Çordê** nê dewo ri Çûwo Sipî, şarqdê ci ri Mêmer, verdê ci ri Hewş, xarbdê ci ri kî Xeyrek esto. Yanê pîremonê nê dewo pêro **ço** yê. Nê çoyo ra Çûwo Sipî en çûwo pîl o. Dewamê çoyondê Toroson o.

veyn: veng

hadire: amade

hîni: êdî

şon: şan

çar: kerd

hadire vi: xo amade bike

ona: wina

dêsondê sîyino ser di: dêsanê

sîyênan ser ra

şiyonê: ez şîya

ciroti: girewte

teva nêveno: çiyêk nêbeno

jû (m): yew

bondê omikta ho: banê ema xo

jiney (n): yewna

peyka: fina

mar: hûmarî

nada: nîyada

nêra: nêda

fitirafi: fotografi

çordê: corê

ço: ko

Çoyê na mintiqa **bolê ci çemerondê cirdon** û çetino ra **peyra** bîyê. Darê ke estê bolê ci mazêrî (mêşey) yê. Sevê dewarî vaşê nê çoyo kî **bol** o. **Balê** bolê ci **wişk** beno. Ca-ca **sevê** îlajo vaşê roteni **kî** bol o. **Coney** aşma hazîrani ra **hevê** îsonê tîyay hem dewardê ho rê hem sevê roteni vaş donê arê.

Dar û ber, boston û meyweyê nê dewo kî bolî yê. Nê meywo ra en bol tûy ê. Şarê tîyay, nê tûyo ra riv virazeno. Tûyo heti incîlî, xewxî, mişmişî, gilarzî, say, hinarî, bey, miroy, erwî, **alijî** kî bolî yê. Bê nê meywo ca-ca findiqî, zeytûnî, xurmeyê trabzonî kî estê, balê bol **tonê** rê. Na mintiqa ri rezî kî bol ca cenê. **Incûra ci** tewir-tewir bena. Na incûri ra kî pastêq virazîyeno. Şarê tîyay, **heyayondê ho ri** cenim, misir, winca, fitti romeno. Bostono rê kî bol ca tarneno.

Bonê na mintiqa pêro sîyon û herri ra virazîyayê (awan bîyê). Zereyê cin û verê ci kî pêro pey **çirêç a** dawite yê. **Cûmey** û **mereçê nîno** kî î yê bonondê ci bin di. Serê nê bonondê ci kî tex-ton û herri ra yê, hemo-hemo bonondê **pêrini** ver di kî jû çerdax û jû **mewêri** esta. Coney to ki nada (nîyada) nê dewo, bonê ci pêro **kohoy** mîyon di sipê eysenê.

Na mintiqa ri **eynî** hesav nîyenê. Nê eynîyo ra Eynîyê Polato en eynîyo pîl o. Û wo dewi mîyon di. Bê eynîyê Polato Bilqiki, Eynîyê Teçinî, Eynîyê Qaçeri û Eynîyê La kî eynîyê pîlî yê. Hetta ez eşani vajî ki, mintiqaya Şençuşî ri en ewka boli, ê nê dewon a. Çoyondê cin a heme ca **ewki** esta, ewka ci kî bol sardin a. Na mintiqa ri hîri

bolê ci: zafane
çemerondê: kemeranê
cirdon: girdan
peyra: peyda
bol: zaf
balê: labelê
wişk: huşk
sevê: seba, semedê
kî: zî
coney: coka
hevê: tayê
alijî: alunçayî

tonê: tay
incûra ci: engura înan
heyayondê ho ri: hêgayanê xo de
çirêç a: bi kirêç
cûmey: gomeyî
mereçê nîno: merekê nînan
pêrini: pêrûne
mewêri: mêwe
koho: kewe, kesk
eynî: hênî
ewki: awe

layê pîlî estê. Jû laya Polato jû laya Qeteko jûney kî laya Mewêrek a. Layê Qetekon û Polato, Polaton a cêr enê pêser, laya Mewêreki kî Mîyalon di ena nîno ser. Mîyalo ra tepîya kî bena jû la, hetani Çêrmûgi şuna. Mîyon di masey kî bolî yê.

Zimistonî nê dewî pêro vewri mîyon di monenê. Bê bono çay cayo sîya neyseno. Bê **dî-ri** birikondê wersî heme dar û ber beno cilo wişk. Na mintîqa ri vewri ça ra **nadê** dî-ri metrey varena. Wişkenî perenê, heme ca ro **sêlî** şunê. Çoyondê cin a kî weleki demena, heme ca vewri bin di **moneno**, beno sipî. Rayirê na mintîqa kî pêro cêrîyenê, kes **nêşeno** dewo ra vejîyo.

Çoyondê tîyayon a **der-deri** mij û dûmon kî bol nêşeno war. Wexto ke tîji çena a, hewrî benê **zey** pemî. O wext kes qayil o kî şêro çoyo ser ra biceyro, **xijiki biço**. Yanê eyomê na mintîqa zimistonî bolê ci vewrin o. Der-deri hetani aşma wesarî ya verîni vewri varena. Conikey çoyondê cin a ca-ca hetani aşma hazîrani vewri mînena.

Iminonê na mintîqa kî **carmin vêreno ra**. Payîz û wesarê ci kî bolê ci axerin (varanin) o, heme ca ro **sêlî** şunê.

Na mintîqa ri îsonî, wextê ho çoyon û rojî ra zonê. Mavajimi eki rojê şewray çoyê Mêmerî ser ra **açuwo** iminon o, eki çemerondê Qûşinî ser ra açuwo kî zimiston o. Balê ona zey tespîtê mi dî-ri cay nîyê. Sevê nê teqwîmî bol çoyon û çemeron a estê.

Nişka kî hevê tarîhê nê dewo ser o vindimi.

Na mintîqa ri mezêlî, **hîmê bono**, **xilikî bolî yê**. Nê pêro kî xeylê verîni yê. Balê **çum** wext ra **mendê kes nêzono**. Çîyo ki şarê tîyay zono; **verdê coy** Çepiri bin di **êrmenî** bîyê. Hala cayê ci **beylû** wo.

dî-ri: di-hîrê

nadê: nîyadê

sêlî: laser

moneno: maneno

nêşeno: nêşkeno

der-deri: ge-ge

zey: sey

xijiki: xîzikoke

biço: bikero

carmin: germin

vêreno ra: ravêreno

açuwo: akewo

çum: kamecin

êrmenî (zh): armenî

beylû: bellî

verdê coy: verê cû

Nişka ez wazani ki hevê verînondê nê dewo ser o vindî. Daha dima peyka nê êrmenîyondê tîyayo ra bahs **çani**.

Tarihê nê dewo **rindê** nêzonîyeno. Balê ma **zomî** ki wextê împaratorîna Osmanîyo ra hetani nişka estê. Îsonê ma pîl vonê ki, verînê nê dewo çahar **birarî** vîyê, Polay² ra omev. Nê birarî **maçumî** vîyê, hokmatî (dewleta Osmanîyo) dest ra **remay**. Nomeyê nê biraro Beytaş, Weyîs, Îşik, Mûmer vîyo.³

Wexto ki nê birarî enê, verî Mîdî ri vîndenê, vonê "Ma ho rê tîya ra ca bîmi." **Sinî** beno şewra, nadonê ki war o lincê istoron ê beylû çenê. Nê birarî pê ra vonê "Willa tîya ra kî eskerê hokmatî yê **ceyrenê**, pêro boya fişqîrdê istoron a ena, tîya ma rê nêveno." Dima **aja** ra kî neyenê ray ra, enê Polato. Polato ri nadonê ki hem ewka sardini bol a hem çoyê ci barcî yê. Vonê "Tîya rindê **cayê ma w**. Ne kes pars çeno ne hokmat eno." Axirî na mintîqa ri nonê ro.

O wext kî tîyayon a dî-ri **ezbeto** ra çend **çey** îsonî bîyê. Nê ez-beto ra î yê ki enê zonayeni çor ra cêr, yanê nişka Layjo ra hetani Qoryo bin; Mexseko, Celiko, Miliko, Polê sûr û Xerîveko vîyê. **Zuwen**, neseb û dînê nîno çî çî vîyo **nêzonîyeno**. Balê ihtîmalo pîl zey ma vîyê. Nişka nê ez-beto ra jê Polê sûr mendo. Polê sûr ra kî jê mardûmê **seyek** esto. Nomeyê nê seyekî Remezoon (Kemez) o. Zewjîyew, mardûmê ci pêro pîya di çey ê. Î yê Qeteko ri **nişenê ro**.⁴

² Bi nameyê "Polay" na mintîqa ra nêzdî yew dewa Madenî esta. Nameyê aye yê tirkî Polat o. Tayê merdimî eslê ma na dewe ra hesibnenê. Tayê merdiman zî Polay ra Pali fehîm kerda, ma Pali ra hesibnenê. Labelê rasterast kes nêzano ke ma kotî ra ameyê. Eke ma hetê zîwanî ra biewnê, fekê ma fekê Polay (Polat) ra hîna nêzdî yo.

³ Nameyê nê merdiman tena Musayê Loqî dayî. Rast ê yan xelet ê ma nêzanê.

⁴ No vatîş goreyê 2013yî yo. Nika no keye ra zî dewe de kes çin o.

çani: kena

rindê: rindêk, baş

zomî: zanê

birarî (zh): birayî

maçum: mehkum

remay: remayê

sinî: senî

ceyrenê: gêrenê

aja: uca

cayê ma w.: cayê ma yo.

ezbetî (m): keye, ocax

çey (zh): keyeyî

zuwen: zîwan

nêzonîyeno: nêyeno zanayene

seyek: sey

nişenê ro: ronîşenê

Xerîveko ra jê mezelê ci pey ri mendê. Sevê Xerîveko vonê ki "Verînê Qoryo Xerîveko vîyê. Wexto ki awî bîyê çewres (40) rewte **omey** pêser." Yanê nê qalî ra ma zomî ki o çax **mardûmê** nîno bolî vîyê. Balê rindê nêzonîyeno ki nê îsonî se vîyê, se re şîyê. Ezbetondê bîno ra kî **jê** mezeli mendê. Balê mezelê ci kî vera-vera î yê herri bin di monenê. Cayê bonondê nê verîno kî nişka heyayê. Yanê ma jê mezelon û hîmondê bono ra zomî ki, tîyayon di îsonî bîyê. Înşallah wexto nezdi ri nê ezbetondê verîno ser o daha vîşî zonayîna ma bena.

Eki ma peyka **bêmi** verînonde Polato ser, tarîh di vînemî ki nê çahar birarî **bê** xeverda hokmatî hetani **verektê** herbê dînyayî yê verînî tîyayon di niştê ro. Vera-vera benê bolî, ho **rê heyayo** vejenê, dewar çenê **weyî**. Verektê herbê dînyayî yê verînî kî dewleta Osmanîyo tîyayo çeşif (keşf) çena, timûtim nînon a lej çena!

Na mintîqa ri kî en bol û en quweti na dewi vîya. Hesavde verînonde ma, dewleta Osmanîyo **sevê** eskerîn û vergî (bac) na dewi hîri ray veşnawa. **Raney** kî topî ontê **çoyê Mêmêri** ser, nê topon a nay na dew a. Balê peyka nêşawa îsonondê na dewi ri **baş ço**. Îsononê tîyay cayê ho **veranêrew**, timûtim hokmatî ya lej çardo.

Sinî kî herbê dînyayî yo verîn vejîyeno, dewleta Osmanîyo heme top û **tifinc**onê ho çena pêser, tîya ra peyser oncîyena. Maya Musardê Loqî, lajdê ho ra vato ki "Wexto ki topon a nay na dew a, jû topi omê hîzondê berî, heme dês **jû deri ri çar** war." No erey (no çaxo peyin di) nê topon ra jûkeka ci hîmdê bonondê Çiwêşo ri vejîyê.

Hesavde hokmatî ri bîyo ki na dewi pêro pêser biffino, çar cay rê Anadolî rê **vila ço**. Sinî ki na dewi ra hewtay û poş (ponc) mardûmî şunê herbî ver, hokmat nê qerardê ho ra oncîyeno, dest nê dewi-

omey: ameyê

mardûm: merdim

jê: tena

bêmi: bêrê

raney: reyna

baş ço: ser bikewo

veranêrew: veranêdayo

tifinc: tifang

jû deri ri: xafla

çar: kerd

vila ço: vila bikero

jon a nênono. Dewijî ê wextî rê vonê, **seferbeylik**.

Nê şîyayîşê herbî ser o Evdullay (Qompik)î torndê ho Mistifay ra çona vato: "Ez ki qijkek vîyonê, hewtay û poş teney îsonî Rezdê Xozekî pey ra şî herbî ver. **Barê coy** kî pêro di teney peyser omey."

O wext ra hetani no wext îsonê na dewi **tîyayon a** mendê. Pîremondê Polato ra bîyê vila, bîyê çend dewî. Hetta verî hendi qeder îsonê ci bolî vîyê ki nê dewo ri vonê: "Eki îsonê Polato tîya ra meşîyay çoyon a kî ca nêmendê şar ronîšo." Balê nişka bolê nê îsono tîyayo ra **îştê we**, şîyê Erona (Adana). Nişka na dew ri pêro 17 çey mendê. Mezrayondê ci ra Qoryo 4, Dûllo kî 3 çey ê. Dewa Qeteko kî 30, mezrayondê ci ra Layjo 13, Qewaso kî 9 çey ê.⁵

Na deri kî ma şarê nê dewo ser o vindimi. Bahsê neseb, zuwen, dîn û çar û cirweyondê nîno biçimi.

Îsonê na mintîqa **reşberî** yê, bol pêtî yê. Heme **cirwe** dest ra eno. **Cenim**, misir, winca, fîti romenê, rezo vejenê, bostono nonê ro, dewarê wardî û dewarê pîlî çenê weyî.

Hetta verdê çend serro mardûmê tîyay dahaney reşberî vî, dahaney quwetî vî. **Çiki** o **zemo** zey nişkay hajetê bolî çinê vî. Mavajimi meşkê ceyroninî, xortim, patozî, tilponî sey nîno **teva** çinê vi. Îsononê tîyay peyka heme cirweyê ho dîyê. Yanê sevê doyê ho poste ra meşkî viraştê, doyê ho şendê ra, vayirî vettê, dûrî ra ewki bardê heyayondê ho ser, daro ra meşwenî viraştê, **ciwînê** ho çarnay. Hetta Beytaşê Polşeyîno o wext sevê pemmî circir viraştîvî. Parçeyê nê circirî hala dewra Qerejo ri estê.⁶

⁵ No melumat goreyê 2013yî yo. Nika mîyanê dewa Polato de 11 keyeyî mendê, 4 hebê keyeyî zî şîyê Sûwa Xerîveko. Qoryo fina 4 hebê, Dûllo de zî kes nêmendê. Qeteko de 16, Qewaso de 6 hebê keyeyî mendê. Layjo û Baryeko (3 keyeyî) fina eynî yê.

⁶ Nika dewa Qerejo bîya xirabe.

seferbeylik: seferberlik

barê coy: badê cû

tîyayon a: tîyayan de, tîyayan ra

îştê we: werîştê

reşber: rencber

cirwe: gure

girwe

cenim: genim, xele

çiki: çunke

zemo: zeman

teva: teba, çîyêk

ciwîn: cuwen

Beytaşdê Polşeyîno

Hewîya Beytaşdê Polşeyîno, cenîya Beytaşdê Evdullay vatê ki "Ma verî **sûçi** ra hîri tewirî çinay cirotê. No çinay kî soli, savûn, qezaxî vî. Hetta cayê savûnî ri kî der-deri ma pey wel[j] a çinayê ho şitê. Ma bê nê **heto**, çeyver ra bol tonê çinay cirotê." Yanê o wext îsono, zey nişkay ho vêşî çeyver a **nêvestê**.

Nişka kî heyayê nê dewo pêrinê çor ra cêr tikî yê, motor nêşeno pa vîndo. Coney îsonê tîyay hala hemme heyonê ho pey **cayon a** romenê, pey tilponon û qalûçon a kî çinenê. Bê hajetondê asinino hemme hajetonê ho kî dar û ber ra **xorxo** virazenê. Dewarê wardî çenê weyî, posterê nê dewardê ho ra avirêjon û meşko virazenê. Mûyondê ci ra kî reseno, pûço, lepiko sey nîno çinayê bînî mûnenê. Nê dewo ri bononê ho kî xorxo virazenê.

Eki bahsê çinayondê îsonondê nê dewo biçimi, **eşemî** vajimi ki jê comêrdî pay a şalî, sere wa kî telika ci esta. Sevê cenîyondê ci kî eşemî vajimi ki timûtîm şalî yê pay a, lûwaya cin a kî sere wa. Cenîyê ixtîyarekî kî şareko bestenê ho sere wa. Bê nê çinayondê ci **zewmbî** çinayê cin o bîn tewir-tewir beno.

Na mintîqa ri her çê ri nezdîyê şeş-hewt mardûmo îson esto.⁷ Şarê nê dewo pîya bol hewl o. Eki jê cirwe beno pêro pîya ê cirwî mîyon di ca cenê. Zewmbînî rê timûtîm yardim çenê, sevê nê yardimî kî kes kesî ra teva nêpaweno. Eki jê nêweş beno ya jê cirweyê xirav beno, îsonê na mintîqa hemo pê ra xeveri cenê, kes kesî **teynika nêtarneno**. Zerrîya îsonondê tîyay îsonondê zewmbî dewon a kî pîya weş a. Coney eki veyve, yas, mewlîd û sey nîno jê cirwe beno tûm derî pê rê weseynenê, şunê pêhet.

⁷ Nika zafaneyê înan de di yan zî hîrê hebê merdimî estê.

sûçi: sûke

het: parçe

nêvestê: nêbestê

cayon a: bi gayan

xorxo: xo bi xo

eki: eke

eşemî: ma eşkenê

zewmbî: sewbîna

teynika: teyna

nêtarneno: nêverdano

tûm derî: timûtîm

Hetta **mavênê** di ezbetu ri dişmeney **bivo** kî wextê **tenconey** peyka ho resnenê pê. Mavajimi çend ray **omew meyron** ki di dişmeno ra **çiyê jûwerî** veşew, dişmeno bîn ci rê şîyo yardim. Baro ke adir şuno hewn a, dişmenîna îno peyka dewom çena.

Na mintîqa ri veyveyon û yason a kî cayê muhîm cenê. Jê yas bivo, hemme mardûmî şunê veyn donê waharê yasî. Eki meyît îsonê cin o nezdî vo, dî-ri rojî kî çêrê wahardê meyîtî ri vindenê. Barê çewres rojo kî dewar birnenê, xeyrê nê meyîtî donê.

Veyveyê nê dewo kî hîri rojî benê. Rojo ki veyve qeryeno waharê veyvî dewar birneno, jê wardê weş dono mileti. Nê veyveyo ri diwêl û zurna enstrûmanê cin ê muhîmî yê.

Veyveyondê nê dewo ri **çayê** muhîmî estê. Nê çayondê ci ra jê çayê esto ki bol meşur o. No çay ri şeş-hewt mardûmî estê. Nê mardûmo ra jîyê **kalkek** o, jîyê xînt o, di teney muhafizî yê, jîyê **erev** o, di comêrdî kî veyvekî yê. Nê çaybazî benê bolî kî. Mavajimi veyvekon û muhafizon a benê daha vêşî. Der-deri jiney her beno. Îsonî nê çay rê ya vonê "kal" ya vonê "kalviraştîş" ya vonê "kalçardiş".

Çinayê nê mardûmo pêro **konek** o. Çinayê xîntî hem **dirik** hem pîs o. Kalkek ardîşin o, **quz** o. Şalo çeno ho pay, **teliki** nono ho sere. Veyvekî ho zey cenîyo rindê virazenê, pey lûwayon a rîyê ho kî bestenê, jê çimê îno eysenê. Muhafizî pêro weli sawenê ho dest û rî ra. Eki linconê ho wepêşê sawenê ho linco ra kî. Her muhafizî dest a kî çiwey estê. Erevî tewrey weli çenê ho ver ro, jû qafiki ra weli pif çenê îsono ser.

mavên: mabên

bivo: bibo

tenconey: tengîye

omew meyron: ameyo meydan

çiyê jûwerî: keyeyê yewerî

çay: kay

kalkek: kal

erev: ereb

konek: kehen

dirik: dirnaye

quz: quliz, xûz

teliki: kilawe

No çay ri eki her beno verî kalî nişaynenê herî, onê **êlî** mîyon. Her kes verî nişeno çay a, xeylê çay çeno. Dima muhafizî êlî mîyo ra tek-tek îsono tepişenê, onê ho mîyon. Xusûsî îsononê wahardê veyvî tepişenê. Muhafizî çumî bîyarê, ci ra pero wazenê. Eki mardûm ho ra bivîno jû veyveki remneno. **Bişo** biremno pero nêrono. Eki meşo biremno, muhafizî tepişê, hem donê piro hem peronê ci cenê. **Conikey** î yê ki ho ra nêvînenê hendê ho çay çenê, peronê ho donê.

Nê çayî mîyon di kal çay çeno çay çeno, mireno. Kal ki mireno veyvekî ser o barmenê, xîntek ho **virisneno** war ro. Muhafizî pîremondê kalî ra ceyrenê, erevî **aşt û našta** weli arzenê. Xem beno, veyncê diwêl û zurna beno sist. Êlî mîyo ra jûwer **dêra dardo** vono. Peynî ri kal beno weş, her kes peyka nişeno çay a, **covendi** tepişeno, çay qeryeno.

Na mintîqa ri **qorme** wardêro muhîm o. Îsonê tîyay coştî ra bol hes çenê. Coney payîz ki beno her çê ho rê jê tûşk ceno. Nê tûşkê ho çend aşmî rindê ra çenê weyî, dima birnenê, heme coştê ci çenê qorme. Zimistonî kî bolê ci nê qormeyê ho ra wenê.

Mo dîn, neseb û zuwenê nê dewijo çi çî yo?

Şarê tîyay pêro Mislimon o, mezebê ci kî Hanîfîyîn[i] a. Nê dewo ri dîn û rojê ki dîn di xusûsî yê, cayê muhîm cenê. Îsonê nê dewo nê rojo ri qirbono birnenê, mewlîd donê wendiş.

Hem dewa Qeteko ri hem dewa Polato ri jû comî esta. Balê xo-jayê nê comîyo serri ri ya dî-ri aşmî estê ya çinî yê. Çiki zey verî xo-jayê nê comîyo dewi mîyo ra nîyê. Xojayê hokmatî yê, musayeyê serê çoyo nîyê, **nêşenê** tîyayon a vindê.

êl: gel

bişo: bieşkero

conikey: coka

virisneno: dano

aşt û našta: nata-bota

dêra dardo: deyîra derdan

covendi: govende

qorme: qawirme

mo: ma (formêkê persî)

nêşenê: nêşkenê

Na mintîqa ri îlmê dînî kî îlmî fenî kî **çemî** yo. Çiki dewijo **bolini** nêwendo. Malûm û xojayê ki enê nê dewo kî zonayey nîyê.

Neseb û zuwenê nê dewijo ser o çîyê ki mi tesbît çardê, ona rê;

Îsonê nê dewo pêro **çurdê zazay** ê. Zuwendê ho rê ya vonê "zuwenê ma" ya vonê "zey ma".⁸ Ho rê kî vonê zaza. Eki bahsê çirdasîyon (kirdasîyan) û ho pîya çênê, ya vonê "Çurdê (kurdê) ma" ya vonê "Ma çurdî". Dîrek nêvonê "Ma çurdî mi." Balê qalondê îno ra beylû wo ki ho çurdo ra hesivnenê. Mavajimi î yê ki şîyê qurbet, eki bahsê îsonondê xerîvo çênê, **der bi** vonê "**Îsonê ajay** çurdonê ma nêwazenê." **Der bi** kî vonê "**Ê ma çurdo nêsinenê.**"

Îsonê na mintîqa tim **zuwendê hû wa** qalo çênê. Qalê nê dewo kî zey îsonondê ci pêtî yê. Fektê ci ra pêt vejîyenê. Mavajimi zazakî ri herfê ki bol cayo ri zey **-a, b, c, d, e, g, k-** vajîyenê, na mintîqa ri sireya zey **-o, v, j, r, a, c, ç-** enê vatiş.

Eki mîsal **birimi** ci;

Herfa "**a**" bena "**o**". Mîsal: **ban/bon, zanaye/zonaye, daran/daron, name/nome, mîrçikan/mîrçikon, eyam/eyom** ûsn. Ca ca kî na herfi zey "**u**" vajîyena, mîsal; **manga/munca, kam/çum** ûsn.

Herfa "**b**" bena "**v**". Mîsal: **bibîni/bivîni, nêbeno/nêveno, verî wina bi/verî ona vi, o çi çi bi/o çi çi vi, hebê/hevê** ûsn.

Herfa "**c**" bena "**j**". Mîsal: **roc/roj, lac/laj, locini/lojini, nimac/nimaj** ûsn.

Herfa "**d**" bena "**r**". Xusûsîyetê na herfi nû wo ki; eki herfa veyncini na herfi ver di bivo **hemikey** bena "**r**". Mîsal: **bidi mi/biri mi, dewi di vindi/dewi ri vindi, çê di/çê ri, xo di mevajîyi/ho ri mevajîyi** ûsn. Yanê eki herfa bêveynci na herfi ver di vo na herfi zey ho monena. Mîsal: **ser di/ser di, bin di/bin di, dari cil di/dari cil di, o non di kerx esto/o non di çerx esto.** ûsn.

⁸ Dahîna cêrijî vanê: "zazakî".

çemî: kême

bolini: zafane

çurdê zazay: kurdê zazayî

der bi: ge-ge

isonê ajay: însanê ucayî

zuwendê hû wa: bi zivanê xo

Herfa "e" der-deri bena "a". Mîsal: girwe kerdîş/cirwe çardîş, kerdî/çardî, verg/varc, eyb/ayb, nergiz/nargiz ûsn.

Herfa "g" bena "c". Mîsal: ga/ca, manga/mûnca, veng/veync, verg/varc, ningû/nincû, velg/velc ûsn.

Herfa "k" kî bena "ç". Mîsal: ko/ço, kerdî/çardî, kar/çar, kendiş/çendiş, sûki/sûçi, girwe kerdîş/cirwe çardîş, dîk/dîç, keyna/çeyna, kemer/çemer ûsn.

Zazakî ri eki jê nome beno zafhûmar, di îzafeyo ceno. Nê îzafey "î" û "an" ê. Na mintîqa ri kî no îzafeyê "an", beno "o". Balê eki jê nomeyê zafhûmarî dima îzafeyê -a, ê, dê, û- bêrê no îzafeyê "o" beno "on". Hetta eşani vajî ki fektê na mintîqa ri di herfê veyncinî pêhet nîyenê. Coney eki barê nê îzafeyê "o" jû herfa veyncini bêro no îzafeyê beno "on".

Mîsal-1: "Tarîhê nê dewo rindê nêzonîyeno. Balê ma zomî ki wextê împaratorîna Osmanîyo ra hetani nişka estê."

Mîsal-2: "Nişka ez wazani ki hevê verînonde nê dewo ser o vindî. Dima peyka nê êrmenîyonde tîyayo ra bahs çani."

Mîsal-3: "Çoyonde Polaton a di rojî, jû şewi."

Mîsal-4: "Nê dewo ri ewki bol a."

Mîsal-5: "Ez mardûmonê zûriçero ra hes nêçani."

Mîsal-6: "Dewijonê ma nê çoyo ser o cayon û bizon a pîya çardê weyî."

Nê wextê çilmî ri, nê dewon û şarê nê dewo ser o hevê vindardonê. Înşella nezdî ri nê dewon û şarê nê dewo ser o daha vêşî vindani. Nişka hîni ma bêmi çeyrayîşdê ho ser.

Wexto ki ma rezo pey o şîyê, new mardûmî vîmî. Ma her jê om-bazî tevay cirotvi ho dest a, pê dima pê dima neyaymî ray ra. Rayira ki ma pira şîyê pîremonê ci pêro vaşê wişk û telîyin vi. Ma wa çor kî çemerê Salo bî. Nê çemerî pêro çemerê cird û sîyayinî yê. Îsononê Qeteko sevê dewardê ho nê çemero bin di çozikî viraştê.

Eyom hevê **carmin** vi. Ma kî **tik o tik** şîyê ser. Coney ma hevê areqîyaymî. Ma ke resaymî heyayondê Çemerê Cewrî Bin niştîmî ro, hevê **aresîyaymî**. Dima bostonon a çî çî bi, ma heme çî ra ho rê çînd, **çar** tewrondê ho. Nê heyayo mîyon di sayê bol weşî estê. Ma tûnikê ho nê sayo ra çardî pirrî, vera ma say wardê vera ma rayira ho şîyê.

Ma ki resaymî Çîncerini ser heme ca ma linco bin di vi. Çiştê ser dewi ma ra eysay çîştê ser kî Çepiri, warê êrmenîyo, vayira Qoryo. Dewi pey ri heme ca ma ra eysay.

Çîncerini ser ra verdê heme çî vayira Qoryo ho beylû çena. Çiki çû wo ki safî çemerondê çetino ra peyra bîyo, cêr ra jû kohoyeya dar û berî ya **xemilîyew**. Îson hayretê ci moneno. Ho ri vono "No çî çî yo ona?" Nişka ez şima rê meselaya na **vayiri** vajî.

Verdê xeylê serro îsononê Qoryo waşto ki ewka Bilqiki bîyarê heyondê ho ser. Balê quwetê nê dewijo **teynika** ser nêşuno. Coney nê dewijo verî xeylê dewo rê **weseynew**, xeylê îson çardo pêser. Hevê vonê ki pey hewt diwêl û hewt zurnayon a zey êlê veyvî îson çardo pêser, xeylê dewar kî qirbon çardo, na vayiri veta. Hevê kî vonê ki teva çinê vîyo, îsono nonê ho kî tey ardo, omey yardim, na vayiri veta.⁹ Axirî vayiri ki vejîyena ewki bestîyena ci, dar û ber ser o beno koho (asil).

Hîni rayira ma tonê mendivî. Ma veracêr şîyê. Çemerê Alînî ver ra bîmî raştî, hetani Bilqiki nêvindardîmî. No çemerê Alînî **nomerê ci** ra kî beylû wo ki mîrçikî pa bol **alîn** virazenê. Jê çemero

Şeke ma verî zî vat:

⁹ Şeke ma cor ra zî vat; îsanê na mintîqa pêro rençber ê. Eke cayêk karêko muhîm beno pêro pîya şinê, bi kêf û şayî xebitîyenê. Na mintîqa de rewşa winasi rê vanê: "zey êlê veyvî". Nê samedî ra beno ke verênan viraştena na vaye bi nê vatişî ifade kerda; labelê heta ke resayo ma rast ameyo fehîm kerdene, bîyo dawul û zurna.

eyom: eyam

carmin: geram

tik o tik: veracor

aresîyaymî: (bi tirkî: dinlendik)

çar: kerd, dekerd

xemilîyew: xemilîyayo

vayiri: vaye

teynika: tena, teyna

weseynew: xebere rusnaya

nomerê ci: nameyê ey

alîn: halîn

wesênayene⁷⁷

sîya w. Çend **teney** alînê dûrbilî pa estê. No mîrçik (dûrbil) alînê ho **lincî** ra virazeno. Çaro, **kinciko** çi çî bivîno çeno mîyon. Alînê ci kî bol saxlem beno, nêrijîyeno.

Ma ki **çor di** resaymî Bilqiki ser, hîni ma ra zerrîweş keş çinê vi. Cay ra veyncê ewki, cay ra veyncê dûrbilo, cay ra kohoyeya dar û berî, cay ra çemerone **barco**, cay ra kî **hîmê** jê bonî aqilê ma ma sere ra bar. Ma hîni Bilqiki ser o vîmî. Hewa **winiç** vi. Ma ki ewka ho şimiti, heme çinayê ho herî ro **na ro**, dî-ri **hettê** ho kî eştî ewki zere. Dima ma **sîyekondê biriko** bin di hevê aresaymî.

Na ewka Biqiki çemero mîyo ra zîyena. Ewka bol sardin a. Hetta hendî sardin a kî, der-deri sebzey zere ri teqenê. Na ewki rindê la zere ra zîyena. Pîremonê ci pêro **dirîça tûyondê qeriko**, **birikonê cezî ciroto**. **Heveney** cêrdê ci ri incilî kî estê. Çordê ci ri kî çemerê bol cirdî estê. Dûrbilî nê çemeron a kî bolî yê. Na ewki ser o sîyê cirdî estê. Wesar û payîzî na ewki **hendiney** bena boli, qullondê nê sîyo ra kî vejîyena ser.

Ma ki hevê aresaymî, ma ho eşt ewki. No hewayo paç, veyncê weş û ewka sardini mîyon di, **to vatê qay** jê cenneto qastikîn o ma çewtimî zere. Dima ma adir **çar we**, coşt pewt, çaya ho cireynê. Tevayê ma çemî nêvi. Ma ki nonê ho **war**, **deyîri** vîyardivî. Barê nonî kî ma niştîmî ro, çaya ho şimiti. Çaya ma hala nêqeryêvî **ombazo** pey tiffincon a nay nişonon a.

Tîya **verî** cayê êrmenîyo vîyo. Hesavdê verî nondê ma, êrmenîyo na ewka sardini ser o jê **arê** viraştö. Vatê êrmenîyo Qullondê Ormonî ra maden vetê, ardê no arê ri **çûwitê**, ci ra çinay viraştê. Çi tewir jê arê vîyo ma nêzomî. Eki dûrî ra **nada na mintîqa rê** rêça heyayo ho beylû çena. Mewêrî, incilêrî hala vindardey ê. Nezdîyê zonîyê kî hîmê jê bonî estê.

teney: tanyê, hebê

lincî (m): lince, çamure

çor di: cor de

winiç: honik

na ro: rona

sîyekondê biriko: sîyanê birran

ciroto: girewto

heveney: tayîna

hendiney: dahîna

to vatê qay: to vatêne qey

çar we: wekerd

war: werd

deyîri: dihire, nêmroje

ombazo: embazan

verî: verê cû

çûwitê: kuwitêne

nada na mintîqa rê: biewnê na mintîqa

Nê carê weşî ri ma hendi war, hendi ceyraymî peyka ci ra **mir** nêvîmî. Hîni êre vîyarvî. Ombazo çinayê ho çar pêser, na herî ser a. Min û omzayê mi Ridwanî ya kî ma hendê ho hevê çinayê wardenê di teney betanîyey cirotî, ombazondê ho ra xatir waşt, **cišta** Çepir a neyaymî ray ra. Bê deza Salî ombazê ma pêro çişta dew a neyay ray ra. Deza Salî (çovon) **meyê ho vîni** çardîvî, şî meyo bivîno.

Hîni min û Ridwanî ya teynika vîmî. Mi betanîyey nay ho paştî ro, ey kî wardê ma na ho paştî ro. Bilqiki pey ra, çemerondê çetino **mîyo** ra ma lincê ho day we. Ma hetî jêney qîrmev ma bi.

Nîyetê min û Ridwanî **çorê** Hesên Paşay ser o, **caro** en barc a, vera rojî jû çay şimitiş vi. Wextê ma tonê vi. Hetani roj çoyo pey ri vîni nêvîyo **cereki** ma Hesên Paşay ser resay. Coney ma lezi çardê, zey verîno pêra vatê "Linco zey mixî çî, çimo zey cixî çî!" Jê ca-ca ez vindardê, mi fitirafê çoyo ontê.

Ma çemerondê sîyayo mîyo ra vejîyaymî Sîya Cawirî ver. Na sî bol barc a. Zey quçî tik a. **Çinarê** na sî kî dip û dûz o. Coney rahat-rahata kes nêşeno şêro na sî ser. Pîremonê ci pêro mazêrî yê. Jiney çozikê seyrî yo na sî bin di. Verî vatê ki, na sî bin di altunê êrmenîyo estê. Balê hetani nişka kesî na sî bin di altunî **nêriyê**.

Çoziko ki na sî bin di îsono sevê zerejo viraşto. Nê çoyon a zerejî bolî yê. Coney nê çoziko ra rayirda ma ser o bolî vî. Nê çozikî sîyon û **pincewro** ra virazîyenê. Nê çozikon a cêr kî cayê zerejo beno. Seyrwon çozikî zere ri paweno, zerejê ho kî **dûşiney ho** ri sîyo mîyon di nêmeno. Zerejê seyrwonî kî wineno, zerejê çoyo enê pîremondê nê zerejî ra ceyprenê. O wext kî seyrwon seyrê ho çeno.

mir: mird

cišta: hetê

meyê ho: mêşnayê xo

vîni: vîndî

mîyo: mîyan

çorê: koyê

caro: cayo

cereki: ganî

çî: bike

cix: çik

çinar: kenar

nêriyê: nêdîyê

pincewro: (yumak halindeki bir tür diken bitkisi)

dûşiney ho: verba xo

Stûşnê xo

Ma ki Sîya Cawirî pey o şîyê ombazê ma yê bînî, resayvî Çîncerini ser. Aja Ridwanî vera ombazo jû fişegi eştî, veyncêro weş vet. Daha çor ma çend deqqey niştîmî ro, hevê aresîyaymî.

Eynîyê Xirekî dûştê ma ri vi. No eynî, û wo çemerondê Şeqqo vernî ya. Ewka ci bol sardin a. Pîremondê nê eynî ya verî heyay bîyê. Îsononê verîno ciwînê ho nê eynî ya cêrkek çarnay. Jû mese- laya nê eynî esta. Nişka ez şîma rê na mesela vajî.

Rojêrê iminonî, jê mardûm tîya ciwîn çarneno. **Jû deri** eyom beno tarî, hewr **eno ra**, vewri varena. Mardûm şaş beno. Vewri hendi varena ki cayê nê mardûmî çeno ki bixeniqîyo. No mardûm kî nêşeno cayê ho bixelisno, milê ci birneno. Dima eyom beno paç, roj çûno a, peyka beno carm. Na deri hendi beno carm ki mardûm cayê ho sîyekda meşwenî ya poste çeno.

Na mesela hevê asoniko monena. Balê pîremondê nê eynî ri kuşaxê heyo hala beylû wê. Hetta îsononê verîno vatê ki, nê eynî bin di jê lîyê (lên) altunin esto. No lê hewtqulpin o, zereyê ci kî pirê altunon o.

Min û Ridwanî ya hîni Sîya Cawirî kî ho pey ri tarnê. Wexto kî ma çemerondê Çûrdî **cil** ra şîyê, hîni **virsey** çewtîvî war. Nê çemeron a ca-ca **viro** cinavi war o, çemerî qelişîyayvî. Min û Ridwanî ya kî nê çemero ra dî-ri sîyê cirdî leyri çardî. Nê sî hendi lezi şîyê ki omev çar ro, bîyê letey mendê. Mi kî nê sîyo dima fittiki cendê, çêf çardê. O roj ez bol-bol **qêronê** çemeron û sîyo ro. Wexto ki ez qêray veyncê mi dero ro şîyê, raney peyser omev.

Çûrdî çîna ra jê **eynîyek** esto. Vonê ewka nê eynîyekî bol weş çay vejena. Siftenî o roj ez şîyonê nê eynîyekî ser. Mi ewkda ey ra **ewdaz** cirot, şîyonê Çûrdî ser o mi **nimajê êrî** çar. Nê Çûrdî ser o jû qula bol xorî esta. Vonê na quli **nardikûnin** a.

jû deri: xafîa

eno ra: vejîyeno

cil: gil

virsey (zh): versîyî

viro: vire

qêronê: qîraya

eynîyek: hênîyêk

ewdaz: destmaj

nimajê êrî: nimajê êreyî

nardikûnin: nêrdîwanin

Çîncerine
kî bîtanê

Mi ki nimaj çardê, Ridwanî kî pîremonê ho naday ki meyonê deza Salî bivîno. Deza Salî kî Çepiri mîyon di vi. Ma rê têlefûn çard a, meyê ho pars çardî. Hendi ki ma ra eysay ma nada. Axirî ma meyê deza Salî dî. Meyê ey Şeqqo vernîya vî. Ma deza Salî rê xeveri dê, şî meyê ho cirotî, çiştî dewa bardî.

Wexto ki deza Salî meyê ho Çîncerini pey ro bardî, hîni no çû wa jê min û Ridwanî ya mendîmî. **Şon** nezdî vi. Tîji çardê ki çoyo ser ra vîno. Coney **tesilaya** min û Ridwanî kî çewti. Hîni ma nêşay ki Hesên Paşay ser o, vera tîji jû çay bişimimi.

Tîji hîni perrê vî. Balê ma rayira ho **nîmjet** nêtarnê. Ma Çûrdî ser ra dûşineyê Comêldê Cêrîni omeymî, resaymî Mixaraya Çepiri ver. Dêşê verdê na mixara hevê rijîyavi. Mi dêşê na mixara çar rind, ma çinayê ho vist zere. Daha dima kî ma hevê ewki ciroti ho het, veraçor neyaymî ray ra.

Wexto ki ma **ver ro** şîyê hîni tarî vi. Ma verê ho rindê nêrîyê ki hevê çaro arêrimi. Ma ki resaymî Şêrpdê Çeyneki ser destê ma ri dî-ri çarî bî. Ma ewka ho cireynê, qawey ho viraşt. Tîji **rewney** perrê vî. Balê vera tarî kî weş vi. Mi nimajê ho yê fitari tîya çar. Ma vera qaweyê ho şimitê vera naday **istaro**.

A şewî aşmî çinê vî. Coney istarey bol weş eysay. Wexto ki mi naday istaro ez şaş bîyonê. Çiki mi vatê qay kî çoyo ser o daha vêşî istarey eysenê. **Oxney** dewi mîyon di çendi istarey eysay, tîya kî hendi vî.

Ma ki qaweyê ho şimitê, hîni xeylê bivi tarî. Işixê seyarondê (lambayanê) sûço bol weş eysay. To vatê qay kî Erxînî, **Soregi**, Dîyarbeçir, î yê to ver di vîndenê.

Wexto ki îson nê çoyonê bêkes û tarîyo ri teynika vindeno, qirş kesî vîri nîyeno. Zerrîya kesî ki arzena, kes zono ki bê Ellay xevera kesî, a zerrî ra çinî ya. Îson zono ki nê kaînatê bêvernî û bêpeynî ri bol-bol wardîlek o.

şon: şan

tesila: hêvî

nîmjet: nêmcet

ver ro: vor ro

rewney: rew ra

istaro: estaran

oxney: oxro

Soregi: Sêwregi

Ma ki Şêrpdê Çeyneki ser o vîmî ma ra zerrîweş kes çinê vi. Çiki ma ho heme qar û qotikdê dûnyay ra eştvi dûrî. Na tarîyîya bêpeynî ri, istaro bin di ma ho **vistvi ra**, jêney cixareyê ho vistvi ci. Eyom bol weş vi. Hewayêro paç, vayêro winiç omev. Ma qetîne qayil nêvîmî ki **var di** şimi.

Çoyo ser o vo kî çêftê kesî rê tevay beno manî. Zey veyşoney. Ma ki bîmî veyşonî ma **mejmûr** mendîmî ki şimi cêr. Çiki çinayê ma yê wardene cêr vi. Coney ma peyka çewtimî rayirî, qelifik-qelifik var di omeymî. Ma ki resaymî mixararda ho, verî ma adir çar we, çaya ho cireynê, nonê ho war. Daha dima kî ma xeylê qeder pîya **qalî çardî**. Adirê ma ki şî hewn a, hîni saati des û jê (11) vîyardivî. Ma kî na saati ra pey **çewtimî ra**.

Çepiri mîyon di **mêlijey** dewarî bolî yê. Nê mêlijo ra en pîlê ci kî Comêlê Çorîn û Comêlê Cêrînî ya rê. Cayê citon û colikon a, iminonî çahar-ponc aşmî nê çoyon a çerenê. Eki şon beno, pêro enê nê comêlo.

Mixaraya ma Comêldê Çorînî ya cêr, Comêldê Cêrînî ya çorkek vî. Pîremondê ma ri xeylê qeder dewar bi.

Der-deri **varc** eno nê mêlijo çinar, çeno dewarî ser. Eki dewar pêheti vo, cayê citi kî mîyon di vê varc nêewteno nê dewarî ser ço.

Şewa ki ma aja çewtimî ra saati nezdîyê hîri ri veyncê cayon û varco çewt pêmîyon. Coney ma a saati ri **îştîmî we**, mixara ra vejîyaymî **çeyver**. Ma verî hevê pawit, dima hîri fîşekî eştî. Ma ki fîşekî eştî, veyncê varco birya. Balê ê cayo peyka qori-qori vî. Daha dima ma peyka çewtimî ra, hetani nimajdê şewray wenîştîmî.

Wexto ki ez sevê nimajdê şewray îştônê we, çeyver a va bi. Coney lezi-lezi şîyonê eynîyê Comêldê Cêrînî ser, mi hemo ewdazê ho cirot, nimajê ho çar. Barê nimajî kî, mi pawitê ki roj **açûwo**, ez fitirafonê ci boncî.

vistvi ra: ravistbi
var di: vor de
mejmûr: mecbur
qalî çardî: qisey kerdî
çewtimî ra: rakewtî

mêlijey (zh): cayê mexel bîyene
varc: verg
îştîmî we: werîştî
çeyver: teber
açûwo: akewo

Roj ki çewtê a, ez mixara ver di vîyonê. Ridwan kî îşt we, ma pîya seyrê rojî çardê. Rojê tîyay Çûrdî ser ra **çewtê a**. Siftenî ki tîji day ma hetî ro heme ca bi zey lûwaya sûri. Mixaraya ma zere ri kî tîji, zey tîro bîvî vila. Çimondê ma ver di roj bi zey adirî, Çûrdî kî bi zey bizotî. Vera-vera roj bi tûm, bi zey zardikê **açî**.

Barê coy ma çaya ho cireynê, araya ho çardi, heveney are-saymî. Dima ma heme çinayê ho çar pêser, veraçor neyaymî ray ra. Ma ki ver ro şîyê ca-ca ma naday cayo, ma hevê soli day ci. Wexto ki ma resaymî Şêrpdê Çeyneki ser hîni dewar pêro comêlonde ho ra vejîyavi, bivi vila.

Ma ki mixaraya ho veradê, hîni xeylê ca ma pey ri mendvi. Nê cayê ki ma pey ri mendî bolê ci çemerondê sipeyon û barco ra peyra bîyê. Hesavo ki pîlê ma vonê; verdê çend serro nê çameron a tewir-tewir heywonî bîyê. Coney verînonê ma nê çoyon a şew-roj dewarê ho pawitê. Zey qertalo bizeykê wardîyekî bol remnay. Vatê; **çeftalo** kî mezeli çardê a.

Elîyê Hajîyekî vatê ki; rojê ez **newveta bizo** ri vîyonê. Bola bizondê mi kî Quçê Giwişkî pey ra şîyê. Boli pey ri jû bizeyka sisteki bî. Mi **derney** nada ki jê qertal o na bizeyki ser o. Hetani mi vazda, qertalî na bizeyki cirewti, bardi. Mi kî qertalî dima nada. Qertalî na bizeyki xeylê ca bardi, dima veradê çemerondê çetino ser. Bizeyki têx cinê Solasemê Sûrî ser, mardi. Qertal dima şî nişt ser, na bizeyki wardi.

Vonê; verî nê qertalî xeylê vîyê. Nîno **arwêşon** û zerejon a bol wardê. Balê eki **arwêş** bişay mîza ho qertalî **besto**, hîni ê qertalî **cerr** cirewtê, **pirçê** ci çewtê. Nê qertalo hendi **çirçilî çardê** ki serê çemero pêro bîyê sipê.

Nişka nê qertalî bol bîyê tonê. Çend serron di ya eysenê ya

çewtê a: akewtêne

aç: hak

çeftal: keftal

newveta bizo: nobeta bizan

derney: reyna

arwêş: hargûş

cerr: gerr

nêeysenê. Verdê da-vîst serro nê çoyon a **pesî** kî bolî vî. Hetta çîyê seyrwonondê verîno ri **istirîyê** nê peso hala estê. Nê serrondê peyino ri zey qertalo pesî kî ya mendê ya nêmendê.

Nê çoyon a tewir-tewir vilikî estê. Wexto ki min û Ridwanî ya Şêrpdê çeyneki pey o şîyê, ca-ca mi fitirafê nê viliko vetê. Ca-ca kî ma **qonikê çîncerî** day arê. No qonik, çîncerî **çoçi** ra vejîyeno. Zard o, wişk beno. Verî na mintiqa ri sevê dewarî çîncer bol **deyay arê**. Hetta milleti hendi day arê ki ci ra **sapêrî nîjnay**. Balê nê serro ra kes o nê çîncerî arê nêrono. Çiki zey verî dewar bol nêmendo.

Nê çoyon a zey viliko tewir-tewir vaş esto. Mavajimi nargiz, **unix**, çaya çoy, **vaşê sûr** û ê bînî. Nîno mîyo ra çaya çoy, vaşê sûr û unix bol **roşîyenê**.

Min û Ridwanî ya ma vatê, sevo ki çoyê Hesên Paşay ser resimi. Coney ma çendi ver ro şîyê hendi ma çêf çardê. Saati heştî rê poncas û şeş (08:56) vîyardê ma resaymî çoyê Hesên Paşay ser. Hîni hendi ki çimonê ma dîyê heme ca ma ra cêr vi. Cola Hezarî ma lînc bin di vî. Ewka Feratî kî hevê eysay.

Hendi ki quwetê mi bi, mi fittiki cendi, qêronê. Mi destê ho çardî a, çimê ho cendî pêro. Rîyê ho vera azmînî vist hew, hewayê **paç** ontê ho sîne. Vayêro winîç omeş, çinayê ma ver di bîyê **ze şîmpole**. Mi vatê qay kî ezo biperrî. Zerrîweşîya onayini mi hêç nêrîvî.

Ma nê çoy ser o xeylê qeder vindardîmî, seyrê dewon û çoyo çar. Dima ma peyka çinayê ho eşt ho paştî, nê çoy pey ro var di şîmî. Şavîyo ki ma piro şîyê cêr, pêro boya vaşon û viliko mîyon di mendvi. Va ki cêr ro omeş boya unixî kî hû wa ardê.

Verdê çend serro no **hîmê** çoyê Hesên Paşay pêro ê Qaçeri vi. Qaçerijo ki dewa ho veradê, tîya pêro Polato rê mend. Na mintiqa bol hîra wa. Mîyon di vêşî çemerî çinî yê. Coney vaşê ci bol o, de-

pes: pezkovî

istirî: estrî

qonik: qanik

çîncer: kenger

çoç: kok

deyay arê: ameyêne arê dayene

nîjnay: nijnayêne

unix: anûx

roşîyenê: yenê rotene

paç: pak

ze: sey

hîm: het

warî rê bol musaît o.

Ma ki var di şîyê, hewa xeylê winiç vi. Hetta ma ki resaymî eynîyê Zavilî ser hevê bi **sar**. No **şavî** timûtim ver û var di va ceno. Vewra nê şavî kî der-deri hetani aşma hazîrani esta. Coney ewka nê eynîyekê Zavilî heme ewkondê Polato ra sardin a.

Îsonondê verîno ra jê mardûm eno ki nê eynîyekî ra ewki bişimo, nadono ki ewka ci bol sardin a, nêewteno mirdê bişimo. Dima no mardûm hevê vewri ono nê eynîyekî çinar di **nono ro**, jû **gişteka ho** fineno vewri zere jûney gişteka ho fineno na ewki zere. Vatê nê mardûmî **suwen** wendo ki; na ewki vewri ra daha sardini vîya. Raşt a, na ewki bol sardin a, balê **tontek** a.

Min û Ridwanî ya nê eynîyekî ser o hevê aresaymî. Ma hevê şîrone war, ewka sardini kî şimiti. Aja ra ma peyka neyaymî ray ra, hetani heyayondê Qaçeri nêvindardîmî. Wexto ki ma çor di şîyê, xeylê qeder comêlê cayo çewtî ma çim. Deyîri nezdî vî, coney dewar pêro omey ewki ser, şîyê mêlijo ri mêli bîyê. Mîrçikê cayo kî pîremondê nê dewarî ra paçî nêvîyê. Çiki wexto ki dewar mêli bîyê nê mîrçiko, nê dewarî ra **çeçî**, **qirney**, **meyîsî** çî çî diyê tepîştê, wardê.

Vera-vera ma var di omeymî, resaymî heyayondê qaçerijo pey. Ma jû çinara pîli bin di niştîmî ro. Sinî ki heyayê qaçerijon û dewa ci ma ra bî nezdî zerrîya ma ci ri veşê. Çiki dar û berê ci pêro bivi wişk, dew ra ci mîyon di bonêro saxlem nêmendvi.

Ma ki çor di heyayo mîyo ro şîyê mi nada ki tevayo rind nê-mendo. Hendi dar û berî mîyon di bê dî-ri **cozêron** û sayêro qirş nê-mendvi. Jû deri mi verdê çend serro xeyal çar. Çimondê mi ver di heme ca bi koho, ewki **çirêşo** ro şî, qeçeko heyayo mîyo ra vazday, mîrçikî wîçay, bizeykî qiray.

sar: serd

şavî (n): (bi tirkî: yamaç)

nono ro: roneno

gişteka ho: engiştaxo

suwen: sond

tontek: tayêk

çeçî (zh): kekî

qirney (zh): kerjeyî

meyîsî (zh): mēseyî

cozêron: gozêran

çirêş: (suyun arktan ayrıldığı kısım)

Heme çî xeyal vi. Pîremonê mi pêro vašo wişk û zard vi. Dar û ber pêro **şikitik**, warê ci kî pêro zûwa vi. Bê qijqijikon û mîrçiko veyncê tevay çinê vi. Ê kî to vatê qay kî bêkesîni ra xeveri donê.

Ewka Qaçeri kî bol a. Na ewki bena laya Mewêreki ser. Ma ki resaymî la zere hîni deyîri vî. Ma bol qelifikî vîmî. Coney ma verî ewki çardi ho ro. Dima ma çay cireynê, nonê ho war, heveney aresaymî.

Qelifikê ma ki **vîyar ra**, ma peyka neyaymî ray ra, çêf çêftê ho ra çîšta dewa şîmî. Ma ki resaymî cozêrondê Qaçeri bin, xeylê zerejî vejîyay ma vernî. Ridwanî sinî ki tiffinc ont we jû fîşeki **nê pa**, di zerejî cinay war o. Ma zerejê ho cirewtî, hetani marca Qoryo nêvindardîmî.

Ma ki resaymî marca Qoryo ser êre nezdî vi. Çinayê wardeni ra ma hetî qirş nêmendvi. Coney ma jê adir çar we, zerejê ho **çeylo** ser ra pewtî, çardî ho dest a. Ma coştê nê zerejo ray û ray ra bê non û soli war.

Wexto ki ma Qoryo pey ro şîyê hîni şarzê qemeraya ma qerya. Hetani Polato nê di rojon û jû şewi mîyon di çî çî ma sere ra şî ma qalê îno çardî. Omrê ho ri mi wextêro ona rind ranêvîyarna. Polato ri kî ma eynî ser o jû ewka sardini şîmiti, aja ra şîmî Qeteko.

Seyahatê ma yê nê dîyaro ona vîyar ra. Qalê ki bêrê vateni nêqeryenê. Balê wextê ma çemî vi, ma vêşî **darc** nêçardi. Şima pêrini rê bol bol silomî.

şikitik: şikite
vîyar ra: ravîyert
nê pa: panê

çeylo: çêleyan
darc: derg

ROJEYÊ IMINONÎ¹⁰

Verdê çend serro aşma rojî raştê iminonî ena. Iminonê a serri kî bol **carm** vîyo. Polato nadonê ki î yê meşê roje tepişê, şunê muxtarî. Muxtarî ra vonê: “Muxtar tî yê halê ma vînenê. **Çar** û cirwe bol o, eyom kî bol **carm** o. Se çenê biçî ma rê nê rojî bîya zimistonî.” Muxtar kî vono: “Aqilê mi nê cirwî ser nêşuno. Şima şêrê qaymiqomî.”

Aja ra Polato şunê qaymiqomî. Na deri hal û meselaya ho qaymiqomî rê vonê. Qaymiqom kî nadono dewijî safî yê, vono: “**Wa conê** şima weş vo. Şima şêrê, çî wext ki eyom bi **winiç** rojeyê ho o **zemo** tepişê.”

BÊNEFES EWKI BIŞIMÊ ROJE NÊŞIKÎYENO¹¹

Têlik, rojê **çišta Polaton** a şuno. Wexto ki eynîrê Polato ser ra **vêreno** ra nadono ki jû cenîyek a eynî ser o **teş di** nalena. Têlik **veyn** dono, vono “Wayê! Xeyr o, tî yê ona nalenê?” Cenîyeki vona: “Ezo rojê.”

Aja ra Têlik **çûşat** çeno, vono: “Waya mi, waya mi! Eki ti sereyê ho ewki zere çewnê, bênefes ewki bişimê, rojeyê to nêşikîyeno.” Cenîyeki kî çêf çena, vona: “Birayê mi Ella to ra razî vo. Eki to ra **meviyay** ezo teş di bimarday. Nê îsonê ma yê bêaqilî qirş nêzonê.”

¹⁰ Semedê nuxxaya verêne ya nê nuşteyî çime:

Çelîkten, Mehemed; “Rojeyê Eminonî”, Newepel: Rojnameyo Kulturî yo 15 Roje, Hûmare: 47, Dîyarbekir, Sibate 2013, r. 7.

¹¹ Semedê nuxxaya verêne ya nê nuşteyî çime:

Çelîkten, Mehemed; “Bênefes Ewki Bişimê se Roje Nêşikîyeno”, Newepel: Rojnameyo Kulturî, Hûmare: 50, Dîyarbekir, Nîsane 2013, r. 7.

carm: germ

çar: kar

con: gan

winiç: honik

zemo: zeman

çišta Polaton a: ver bi Polato

vêreno ra: ravêreno

teş di: têş de

veyn: veng

çûşat: kuşat

meviyay: nêbiyayêno

SAWERÊ POLATO¹²

Rojê, çend teney îsonî Polaton a benê mêmonî (misafirî). Aşmo ra aşma rojî vîya. Şewi pawenê ki waharê çey¹³ nîno werazno, saw-erê ho buwerê.

Raney nadonê ki bîyo şewra, heme ca bîyo şewq. Nê mêmonî waharê çey aznenê we, ci ra vonê: "La here weyzi. No çi cirwe wo, to ar ma sere? Here nadi bîyo siva, heme ca bîyo şewq." Aja ra waharê çey îzeno we, hemo jê pelasî çewneno teqa, vono: "La mo se vîyo? Ho şima rê bi tarî, hendiki eşenê buwerê."

ÇÊFÊ ELLAY¹⁴

Rojêrê iminonî bol carmin beno. Aşma rojî ya, milleti êlet û teqeti ra çuna. Jê mardûm hendi beno teyşon ki xov di şuno.

Aja ra milleti nê mardûmî finena ra, ewki dîndona ser ki biaqilyo. No mardûm aqilyeno ho, qêreno, vono: "Vererê wa ez bimirî. Wa ez bimirî ki çêfê Ellay bêro ca."

¹² Semedê nusxaya verêne ya nê nuşteyî çime:

Çelîkten, Mehemed; "Sawerê Memedê Derikî", Newepel: Rojnameyo Kulturî, Hûmare: 57, Dîyarbekir, Teşrîne 2013, r. 7.

¹³ Goreyê tayê melumatan Wahîrê keyeyî Îsmalek (Çerxo) bîyo.

¹⁴ Semedê nusxaya verêne ya nê nuşteyî çime:

Çelîkten, Mehemed; "Mêrdêkê Xêv", Newepel: Rojnameyo Kulturî, Hûmare: 60, Dîyarbekir, Sibate 2014, r. 7.

sawer: paşîve

aznenê we: weriznenê

weyzi: wurze

ar: ard

nadi: nîyade

teqa: taqa, paca

teyşon: têşan

xov di şuno: xo ra şino

ewki dîndona ser: awe verdana ser

vererê: veradê

→ dîndona ser

MARDÛMÊ POXÇÎ¹⁵

Wextê, jê mardûmê bol poxçî (pîs) beno. No mardûm hendi poxçî vîyo ki qîna ho hêç nêşita. Hîni zey meyo qînda nê mardûmî ya **şonqilîkî** bestê.

No mardûm rojê herê ho bar çeno, şuno arê. Wexto ki ray ra şuno, nadono ki jê **sipe** wo **çîşta cin a** eno. **Mêrdek** pîremonê ho nadono ki sî bîyero. Ewneno ki sî çînîya, destê ho beno qînda ho ro, jû şonqilîki ci ra çeno, **dûsneno** sipî ya.

Şonqilîki şuna, rindê **ena** sererê sipî. Sipe kûzeno, remeno. No mardûm kî sipî dima qêreno, vono: "Hero ti ti! De meremi ha! Na hala **esmerîni** vî. Mo to parîna wişki buwarday ci..."

VATIŞÊ MUSARDÊ LOQÎ

Rojê eskerîya ena dewi, milleti **bono** ser o **qil çena**, dona piro. Muxtarê ê zemonî kî Musayê Loqî vîyo.

Deyîri ki bena, eskerîya şuna non wena. Musayê Loqî kî fîrset vîneno, dewijondê ho ra vono: "Biremê."

Milleti ki remena eskerîya hemo vejîyena bono ser. Musayê Loqî kî nadono eskerîya omê, **derê** tirçî çîfir çeno, vono: "Nereye kaçiyorsunuz? Geri dönün." **Derney** zuwendê ma vono: "La biremê, nada ho pey merê ha!"

¹⁵ Semedê nuxxaya verêne ya nê nuşteyî çime:

Çelîkten, Mehemed; "Mardûmê Poxçî", Newepel: Rojnameyo Kulturî, Hûmare: 71, Dîyarbekir, Çele 2015, r. 7.

şonqilîkî (zh): (koyunların arka bacaklarında yumak olmuş sert pislik taneleri)

sipe: kutik

çîşta cin a: ver bi ey

mêrdek: merdim

dûsneno: erzeno

ena: yena

esmerîni: emserîne

bono: banan

qil çena: top kena

derê: rey

ARISÎ¹⁶

Wexto ki Polato arîyê ewki virazenê, arisiyonê ho zewmbî ca donê viraştiş, **pey** resenon û daron a onê. Sinî ki nê arisiyo resnenê Mêmerî ser, qelifîyenê, vonê: "Ma nê sîyo **leyri çimi** wa şêrê la ver. Aja ra hîni bemî eynî ver."

Dewijî siftenî ki jû sî leyri çenê, sî şuna la ver, vîni bena. Ceyrenê nêceyrenê sî nêvînenê. Sî ki nêeysena, vonê: "Dew ri en aqil **çumek** o, wa o bêro ki na sî bivîno."

Axirî jê mardûm vejîyeno Mêmerî ser, cayo ki sî leyri çarda aja ro nadono. Dima vono: "Destê mi na sîya jûwer a bivestê, mi pa leyri çê. Na sî ça vîndo a jûweri kî ça bi, a wa aja. Mi ki dî, ez şîma rê veyn doni." Dewijî kî vonê: "Temom."

Baro dewijî nê mardûmî bestenê sî ya, sî leyri çenê. Sî ki leyri bena her kes sî dima şuno. Dewijî resenê la ver, nadonê ki **wirdi-ney** sî jê birikî bin di vindardê. La na deri mardûm vîni beno.

¹⁶ Semedê nusxaya verêne ya nê nuşteyî çime:

Qetekonij, M. Mamet; "Mintiqaya Şankuşî Ra Tay Fiqrayî: Arêsî & Deva", Folkloro Kurdan: Kovara Folklorê ya Se Mehane, Hejmar: 7, Tîrmeh-Gelawej-Rezber, Îstanbul, 2016, r. 81-82.

derney: reyna

arisi (m): sîya arêyî

pey: bi

leyri çimi: (bi tirkî: yuvarlayalım)

çumek: kam

wirdiney: her di

teqleyri berdene

DEVA¹⁷

Rojê dewra Polato ri jû deva heyayê **cilcilî** mîyon di mêli bena. Dewijî ki na deva vînenê, vonê: “Eki na deva cayê ho ra weyzo heme cilcilî talon çena, **veyn dê** jê aqilî, wa bêro nay rê çareyê bi-vîno.”

Jiyê eno, pîremondê deva ra ceyreno ceyreno, vono: “Tew rindê ci ma linconê na deva bîvestimi, ho dima **xij çimi**. Nêvo eki na deva weyzo heme cilcilî çena têsêr û têbin ra.”

Axirî dewijî linconê deva bestenê, pêro benê reseno ro, deva ho dima xij çenê, oncenê **çinar**. Dewijî ki **ona** çenê nîmey heyay linconê dewijon û leşa deva bin di beno xirave. Aqilê dewi kî vejîyeno meyron, vono: “Ella **çar**, ma na deva xij çardi, nêvo heya pêro bîyê xirave.”

XAMURI

Rojê qaymiqom beno mêmônê Polato. Polato kî wardêro weş pewjenê, vonê: “Ma pîzeyê nê qaymiqomî **mir çimi**, wa vajo, îsonê na dewi hewlî yê.”

Axirî sifre ki beno **hadire**, çenê ki qaymiqomî rê kewçiki berê, aja ra jê dewij vono: “La no mardûmêro pîl o, kewçik[i] a mir nê-veno. Ci rê xamuri berê.”

¹⁷ Semedê nuxaya verêne ya nê nuşteyî çime:

Qetekonij, M. Mamet; “Mintiqaya Şankuşî Ra Tay Fiqrayî: Arêsi & Deva”, Folk-lora Kurdan: Kovara Folklorê ya Se Mehane, Hejmar: 7, Tîrmeh-Gelawej-Rezber, Îstanbul, 2016, r. 81-82.

cilcil: gilgil
veyn dê: veng bidê
jiyê (n): yewêk
xij çimi: kaş bikerê
çinar: kenar

ona: wina
çar: kerd
xamuri: koçika darêna girçe
mir çimi: mird bikerê
hadire: amade

HERÊ POLOY

Rojê, Polo heme çiyê ho teslîmê cironondê ho çeno ki şêro **Erona**. Jê herê ho teslîm nêçeno.

Wexto ki Polo vejîyeno rayiri herê ho beno mereçi, jê **lê** pir **ewki** kî nono ver, vono: "Hero mereçi ri çi çî vonê, esto. Conê to çi çî wazeno ho rê bu. Û wo ki to war ê tû wo, û wo ki ti çenê kî ê min o. Ezo şuni, heta des û **poş** rojo nîyani. Xatirê to."

PISIPISI

Rojê, Memerê Derikî şuno comî, nadono ki her kesî destê ho **çardê a**, î yê veyncêro sistek a **dûwa** çenê. Aja ra Memerê Derikî çûşat çeno, vono: "Şimay pisipisi çenê, Derikî tepişê?"

BEREÇETÊ RIVÎ

Rojê, Têlik cayê beno mêmôn. Waharê çey Têlikî rê hevê riv heveney nonê şolikî ono. Nonê şolikî yo ya, Têlik loxmeyê ho ha dono rivî ro dê dono rivî ro nêşeno mirdê ra riv buwero.

Axirî non **qeryeno**, riv moneno. Têlik ki **sifrî** pey ra îzeno we, waharê çey vono: "Bereçetê rivdê ma kî bol vîyo maşalla, nêqerya." Têlik kî vono: "To mi rê kewçiki bîyarday mi nay ê bereçetirê honoyinî."

Erona: Adana

lê: lên

ewki: awe

poş: panc

çardê a: akerdê

dûwa: dua

riv: rib, dims

qeryeno: qediyeno

sifrî: sofrayî

QIRIK

Rojê, qelaçî (qelaycî) enê Polato, heqdê hû wa qavo qelay çenê. Jû cenîyeki qirikê darinî ona, vona: "Mi rê ney qelay çi, wa sipê vo." Qelaçî vono: "Waya mi, no dar o, qelay nêveno." Cenîyeki kî înat çena, vona: "Îlley tî yê nê qirikê mi **qelay çê**."

Aja ra mêrdek nadono çare çinî yo, vono: "Muxtarê na dew cumeck o, wa bêro na cenîyeki bîyaro rayiri."

Axirî muxtar eno, qelaçî hal û mesela ci rê vono. Muxtar kî qelaçî ra vono: "**Teva** nêveno, de pirtikê ci sawi ha."

ROMITENA MEQERNÎ¹⁸

Siftenî ki meqerne eno Polato jê mardûm¹⁹ vono, ez nê meqerneyê ho pêro meweî, **heveney** berî biromî.

Rojê, no mardûm beno hevê meqerne romeno. Xeylê wext paweno ki meqerneyê ci **biroyo**, la meqerne nêroyeno.²⁰

¹⁸ Semedê nusxaya verêne ya nê nuşteyî çime:

Çelîkten, Mehemed; "Soli Romitenî", Newepel: Rojnameyo Kulturî, Hûmare: 58, Dîyarbekir, Kanûne 2013, r. 1.

¹⁹ Goreyê tayê melumatan no merdim Wiseynê Kalî bîyo.

²⁰ Tayê merdimî na mesele hîna kenê derge, bi nê şekilî vanê: Di birayî gama ke mîyanê hêgayî de mîsan vînenê, vanê: "Herhal meqerneyê ma nê mîsan werdo, coka zergûn nêbi." Bado nîyet kenê, mîsan bikişê. Birayo pîl ewneno, yew mîse se-reyê birayê ey der a. Tifang nano pa ke mîse bikişo, birayê xo zî kişeno.

Tayê merdimî zî vanê, sole ameya ramitene. Labelê goreyê tayê melumatan, sole nêameya ramitene, tena cayê gubreyî de xelet ameya eştene.

qirik: (çinde sarmısak vb. malzemelerin dövüldüğü küçük dibek.)
qelay çê: qelay bikerê

teva: teba, çiyêk
heveney: hebê
biroyo: zergûn bibo

TÛŞKO BEŞILEK

Rojê, mêrdeyê jû cenîyeki mireno. Na cenîyeki vona: "**Çum** xoja mêrdeyê mi rindê ra bişuwo, **depirêjo** ezo jê tûşkê beşilekî **birî ci.**"

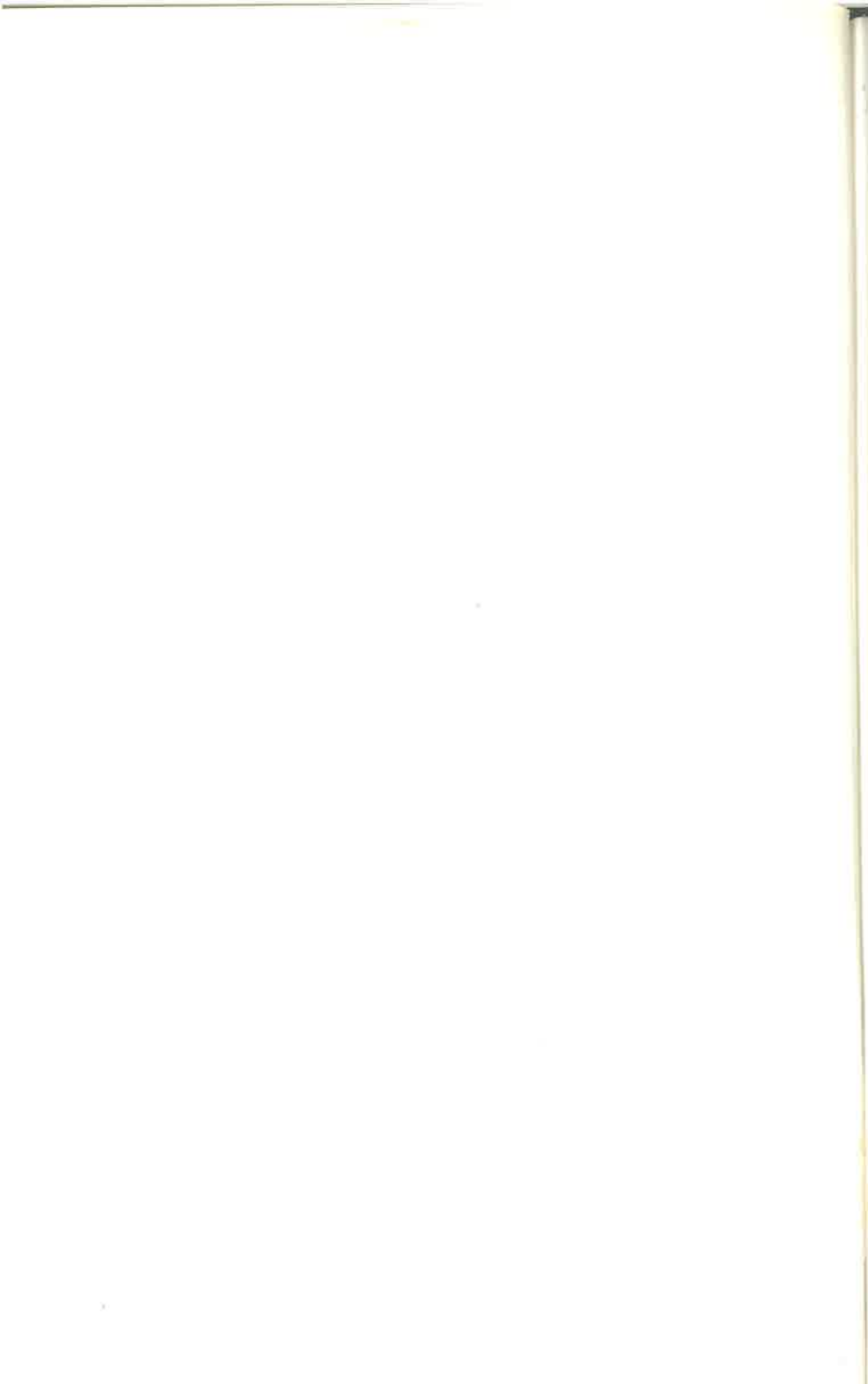
Jê xoja eno, mêrdeyê na cenîyeki weşê ra şuweno, pirêjeno de. Cirweyê xojay ki qeryeno cenîyeki ra vono: "De tûşkê min ê beşilekî biri." Cenîyeki kî vona: "To qirbonê tûşkî **çani.** Mo to mi ra va, mêrdey to şîyo cennet?"

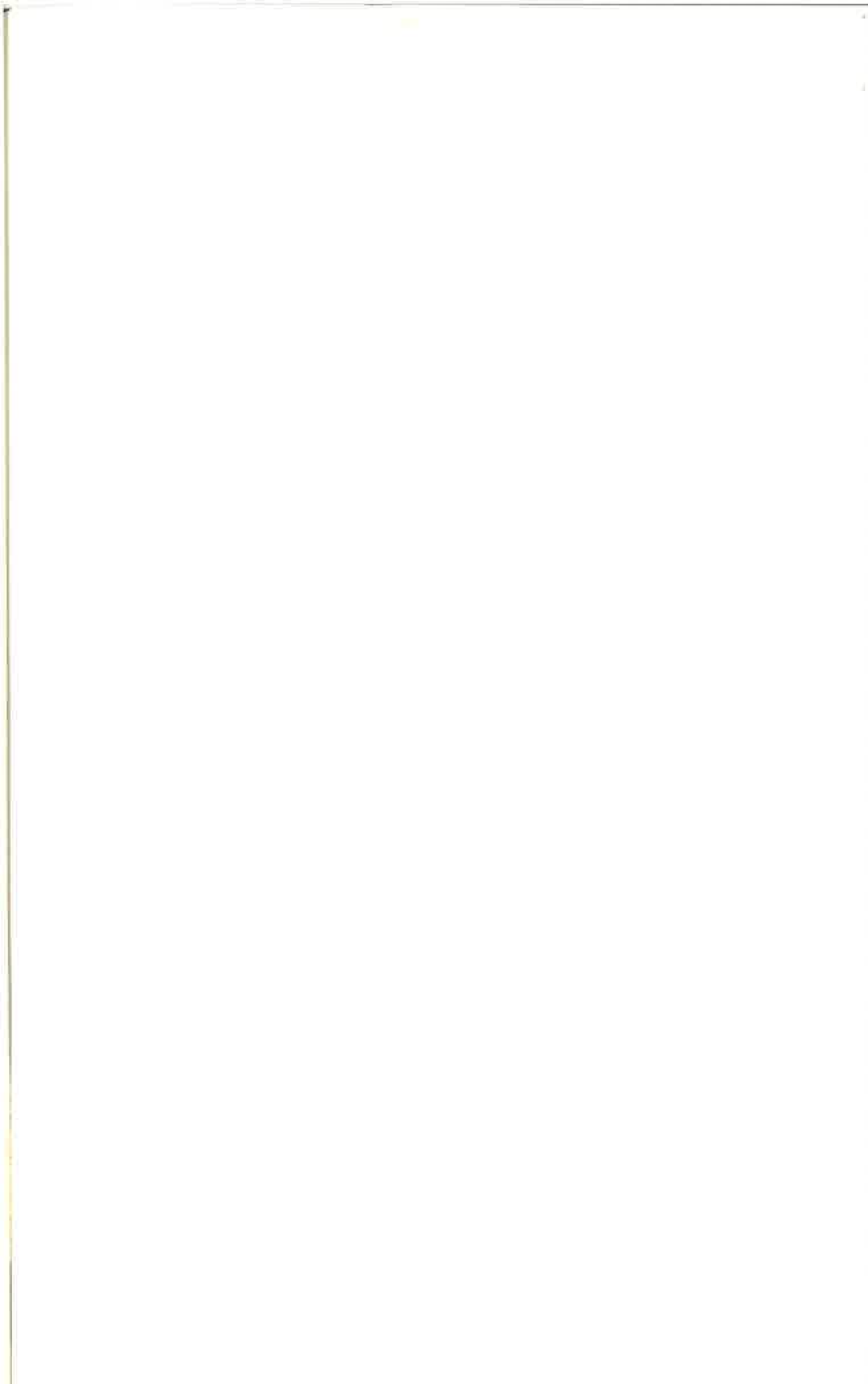
Aja ra xoja destonê ho sey dûrbilo çeno **qilorî**, nono ho çimo ver a, nadono azmîn. Dima çepî çeno, qêreno, vono: "Aha willa berê cennetî **çar a**, şî zere."

çum: kancîn
depirêjo: (bi tirkî: gömerse)
birî ci: bidî ey

çani: kena
qilor: gilover
çar a: akerd

Ma na xebata xo de tayê xususîyetanê fekê Şankuşî ser o vindertê. Nê cigêrayîşî de ma materyalê xo hema-hema pêro xebata warî ra peyda kerdî. Yanî çimeyê ma zafane fekkî bî. Semedê heme dewanê kirmancan yê Şankuşî tewr tay ma yew merdimî reyde roportaj kerd. Goreyê roportajan heta ke destê ma ra ame, her xususîyet ma bi nameyanê dewan îzah kerd. Labelê semedo ke dewe ra dewe, mezra ra mezra, heta mîyanê yew dewe de keye ra bi keye tayê çî vurîyenê, ma ca-ca îzahatê xo bi şekilêkê pêroyî kerdî. Gama ke fekê Şankuşî de hem sey kirmancîya standarde hem zî kirmancîya standarde ra cîya yew xususîyet bîyêne zî ma zafane xususîyeto cîya nişan da.

